

ประเพณีและพิธีกรรมม้งบ้านหนองหอย

ชาวม้งมีประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ยังคงรักษาเอาไว้ถึงแม้จะมีการนับถือศาสนาพุทธหรือคริสต์ศาสนาแล้วก็ตามอย่างประเพณีเลี้ยงผี การนับถือผีบรรพบุรุษ และการนับถือผีป่าตามแบบดั้งเดิม ซึ่งยังยึดถืออย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย เพราะการประกอบพิธีกรรมความเชื่อเป็นการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากสถาบันครอบครัวและสังคมในหมู่บ้าน การนับถือผีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ พิธีกรรมและความเชื่อชาวม้ง จะมีความเชื่อในการนับถือผีอย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย เช่น ผีที่สำคัญซึ่งจัดว่าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งปวงให้แก่มนุษย์ ได้แก่

ผีข้าว หรือ เหยื่อข้าว หมายถึง เทวดาหรือเทพ ซึ่งเป็นผู้อนุญาตให้คนลงมาเกิด สามารถตัดสินชะตาชีวิตกำหนดอายุของคน ส่วนผีอื่นๆ ก็มี เช่น หยั่งเฮลลัส ซึ่งดูแลมนุษย์ปฏิบัติตามกฎระเบียบ และถือแข่งถือดี เป็นผีเจ้าที่เจ้าทาง เช่น เต้ เซ่งเซอ เป็นผู้ปกครองมนุษย์ ก็จะยังเป็นผีที่ผู้หญิงที่สามารถให้ลูกแก่สามีภรรยาได้ เป็นต้น เนี้ง ถือเป็นผู้ที่คอยต่อสู้กับผีร้าย ผีเน้ง มีบทบาทสำคัญรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยให้หาย ด้า เป็นผีทั่วๆ ไปอาจให้ทั้งคุณและโทษ ผีด้า แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ผีเรือนหรือด้าไหเจ้ เช่น ผีประตู (ด้าของตัง) เป็นผู้ปกป้องรักษาคนและสัตว์เลี้ยงในครัวเรือน ผีเสา เรียกว่า ดู้ด้า หรือ แยะด้า เป็นผีเสาเรือนต้นกลาง ผีลี้กะ เป็นผีเรือนที่อยู่ฝ่ายบ้านตรงกันข้ามกับประตูหน้าบ้าน เป็นกระด้างสี่เหลี่ยมสีขาวเท้าฝ่ามือ ลี้กะ ช่วยให้เราหมาทากินเจริญ ลูกหลานเพิ่มพูน คำขายดี ทำเน้งหรือผีหิ้งเป็นทั้งประจำตัวของหมอบีหรือ ด้าขอต่อ หรือผีเตาไฟใหญ่ซึ่งม้งถือว่ามิบุญคุณต่อชีวิตมาก ด้าขอจู้ เป็นผีเตาไฟเล็ก เป็นผู้ให้ความอบอุ่นแก่คนในบ้านให้มีความสุข และ ป้อกั้งเหยื่อฮลี้ เป็นผีบรรพบุรุษที่บ่วงกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของผีเรือนด้วย ถึงสถิตอยู่ที่คานพาดระหว่างเสาห้องนอนชิดประตูกับเสาผนังด้านหิ้งผี แต่มีผู้กล่าวว่าผีบรรพบุรุษอยู่ด้วยปลายของเสาผี

2. ผีทั่วไป ผีชนิดนี้จะสิงอยู่ทั่วไป เช่น ผีป่า ผีจอมปลวก ผีน้ำ ผีถ้ำ และผีเรือน หิวโหย อดอยาก ซึ่งเกิดจากคนตายแบบผีไม่มีญาติขาดการทำพิธี เป็นพวกวิญญาณล่องลอยบางที่จะปรากฏตัวให้เห็นแล้วหายไป เช่น ด้าปอ (นา) ล่งฮั เป็นผีตัวเล็กมีขนรุงรัง กล่าวกันว่ามิตัวคนจริงๆ แขนขายาวแก้งก้าง ชอบจับคนกินเป็นอาหาร เป็นผีที่มีภัยให้โทษ ส่วนผี ด้าซื่อ (น) หยั่งฮั เป็นผีที่มีหน้าที่มารับเอาวิญญาณออกจากร่างไปหรือเป็นผีมาคร่าเอาชีวิตมนุษย์ไป เป็นต้น ชาวม้งเชื่ออย่างเหนียวแน่นว่า จะมีความเชื่อในเรื่องผีนี้มาก และยังเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอีกด้วย

หมอบี ซึ่งชาวม้งถือว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจ สามารถติดต่อกับผีและ วิญญาณได้ หมอบีหรือเน้ง อาจจะ เป็นหญิงหรือชายก็ได้ โดยสามารถพูดติดต่อกับผีต่างๆ ได้เมื่อเวลาเข้าทรง ดังนั้นหมอบีจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชาวม้ง มีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวม้งมาก แม้จะมีหัวหน้าหมู่บ้านคอยดูแลทุกข์สุขอยู่แล้วก็ตาม ในด้านความเชื่อถือ เรื่องผีนี้ม้งมีความเชื่อว่าคนเกิดมา จะต้องมิขวัญอยู่ 3 ขวัญ เรียกว่าปลี้

ดังนั้นเมื่อเด็กเกิดมาจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญทั้ง 3 เข้าวางเสียก่อนแล้วจึงตั้งชื่อให้ ดังนั้นผู้ใดก็ตามหากขวัญ ออกจากร่างไปทั้ง 3 ขวัญ ผู้นั้นก็จะตายทันที แต่ถ้าขวัญออกจากร่างไป ขณะ จ้านอนหลับอาจจะทำให้ผู้นั้น เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย หมอผีจะต้องทำหน้าที่เชิญให้ขวัญกลับสู่ร่างเดิม ความเชื่อถือในเรื่องผีและวิญญาณของ ชาวม้ง สะท้อนให้เกิดความเคารพยำเกรงไม่ประพฤติดุปฏิบัติไปในทางที่ผิดที่ไม่สมควรต่อสังคมที่ตน นับถืออยู่นั้นคือประตุน้ำบ้าน เสากลาง เตาไฟใหญ่ เตาไฟเล็ก และที่อยู่ของลิก๊ะ (หิ้งผีบ้าน) ซ้องผาตรงข้าม ประตุน้ำบ้านนั่นเอง โดยมีข้อห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นการลบหลู่ เช่น ไม่นั่งบนธรณีประตู ห้าม ใช้มีดลับ หรือฟันเสาะเล่น ห้ามถ่มน้ำลายใส่เตาไฟ เป็นต้น¹

ม้งเชื่อว่ามีบุคคลบางคนซึ่งมีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผีใน ลักษณะที่คนธรรมดาไม่สามารถจะทำได้ บุคคลผู้มีความสามารถดังกล่าวคือ “หมอผี” เชื่อกันว่าหมอผีได้รับ อำนาจเหนือธรรมชาติจากผีซึ่งเข้าไปสิงอยู่ในตัวของเขา หมอผีสามารถจะมองเห็นผีในขณะที่ตื่นและ ติดตามผีไปในที่ต่างๆ ได้ ปกติหมอผีจะมีความชำนาญและความรู้ซึ่งคนธรรมดาไม่มีหมอผีของแม้วจะเป็น ผู้หญิงหรือชายก็ได้ เชื่อกันว่า แม้วหมอผีจะได้รับอำนาจมาจากพ่อของเขา หมอผีจะต้องได้รับเลือกจากผี หมู่บ้านหนึ่งอาจมีหมอผีได้หลายคน แต่ก็ไม่มีใครแย่งแข่งขันกัน อำนาจของ หมอผีแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ชาวบ้านจะเชื่อหมอผีที่มีอำนาจสูงสุด ถ้าหากหมอผีคนใดปฏิเสธ ไม่ยอมช่วยเหลือชาวบ้านคนใด ชาวบ้าน คนนั้นก็จะไปหาหมอผีอีกคนหนึ่ง ในหมู่บ้านแม้วชาว หมอผีคนใดจะได้รับความเชื่อถือมากน้อยขึ้นอยู่กับ ความเฉลียวฉลาดในการพูดจาและผลของคำแนะนำของหมอผีคนนั้น

นอกจากหน้าที่สำคัญคือการเซ่นสังเวยผีต่างๆ แล้ว หมอผีมีหน้าที่อื่นๆ อีก หมอผีจะมีคนมาขอให้ รักษาความเจ็บป่วยโดยขับไล่ผีที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยออกไป ทำนายอนาคตว่าถึงต่างๆ ที่ทำลงไปจะ ประสบความสำเร็จหรือไม่ ทำการอ่านดวงและทำนายความฝันต่างๆ รวมทั้งทำเครื่องรางของศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หมอผีจะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินแท่งหรือเหรียญเงินสำหรับการ ทำพิธีที่มีความสำคัญ เช่นการรักษาคนที่ ป่วยหนัก นอกจากนี้ยังได้รับค่าตอบแทนในการทำนายโชคร้ายหรือโชคดียตลอดจนอธิบายสังหรณ์ต่างๆ แต่ แทนที่จะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน หมอผีอาจจะ ได้รับค่าตอบแทนเป็นอาหาร ผืน หรือเสื้อผ้า เมื่อไม่ได้ ประกอบพิธีศาสนา หมอผีก็ทำหน้าที่อื่นๆ เหมือนสมาชิกของสังคมบทบาททางการเมืองของสังคมหมอผี ไม่เป็นที่แน่ชัด หัวหน้าหมู่บ้านบางคนก็เป็นหมอผีมีชื่อเสียงทางด้านการเล่นยา และขับไล่ผี ในกรณี ดังกล่าวอิทธิพลทางการเมืองของหัวหน้าหมู่บ้านอาจจะขยายขอบเขตออกไปยังอาณาเขตภายนอกอย่าง กว้างขวางโดยเฉพาะในยามที่มีเหตุคับขันในการเลือกที่ตั้งหมู่บ้านหรือเวลาจะย้ายหมู่บ้านซึ่งมีลักษณะ สำคัญทางการเมือง อาจถือได้ว่าหมอผีเป็นบุคคลที่มีอิทธิพล²

¹ สมัย สุทธิธรรม, 2541, สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง : แม้ว. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด หน้า 61-64.

² ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, 2538, ชาวเขา. กรุงเทพฯ ฯ : แพรวพินทยา หน้า 47.

ประสิทธิ์ ลีปรีชา (2548) กล่าวว่า สำหรับในส่วนของระบบความเชื่อและค่านิยมที่ปฏิบัติการผ่านพิธีกรรม อันมีผลต่อการออกไปสู่ในเมืองแล้วมุ่งมั่นอดทนเรียนหรือทำงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายกับทั้งยังมีความผูกพันอยู่กับพ่อแม่พี่น้องที่อยู่ในหมู่บ้านบนภูเขานั้น ความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่รอบตัวและชุมชนเป็นประเด็นที่สำคัญมาก กล่าวคือ ในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น การกินข้าวใหม่ ปีใหม่ งานแต่งงาน การจะออกเดินทางไกล ฯลฯ ชาวเมืองต้องจัดเตรียมอาหารและเหล้าเป็นพิเศษ แล้วเรียกวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว กับผีเรือนและเจ้าที่เจ้าทางมาร่วมรับรู้และร่วมกินดื่ม ก่อนที่สมาชิกในครัวเรือนและคนที่เข้าร่วมจะรับประทานอาหารหรือทำกิจกรรมต่อไป นอกจากนั้นแล้วยังมีการเผากระดาษเงินกระดาษทองแก่สิ่งที่ตัวเองนับถืออื่นๆ ด้วย คนเมืองเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวนอกจากสิ่งที่ตัวเองบูชานั้นจะคุ้มครองป้องกันภัยภัยแล้ว ยังจะนำเอาความโชคดีและมั่งมีศรีสุขมาสู่ของตนและครอบครัวด้วย ทั้งนี้ ในระบบความเชื่อของคนเมือง การเผากระดาษเงินกระดาษทองดังกล่าวหมายถึงการเอาเงินทองให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วได้นำไปใช้จ่ายซื้อสิ่งของที่จำเป็น รวมทั้งการจ่ายหนี้สิน กับการนำไปซื้อที่ดินสำหรับบอยู่อาศัยและทำมาหากินในโลกของคนตาย ในทางกลับกัน บรรพบุรุษที่ได้รับกระดาษเงินกระดาษทองดังกล่าวจะตอบแทนผู้ให้ที่เป็นลูกหลานในรูปของความมั่งคั่งทางด้านการเงินทอง การทำมาหากิน และดูแลคุ้มครองให้ปลอดภัยอันตรายทั้งปวง³

4.1 ประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับชีวิต

4.1.1 ประเพณีการเกิด

ชาวเมืองเชื่อว่าการตั้งครรภ์เกิดจากผีพ่อแม่ให้เด็กมาเกิด เมื่อเวลาใกล้คลอดหญิงมีครรภ์จะไม่ไปไหนมาไหนโดยลำพังต้องมีเพื่อนอยู่ด้วยอย่างน้อยหนึ่งคน การคลอดบุตรโดยทั่วไปจะเป็นไปตามธรรมชาติ สังคมชาวเมืองนั้นไม่มีผู้ทำคลอดในตำแหน่งหมอแต่อาศัยความเป็นทางการ ดังนั้นเมื่อผู้หญิงจะคลอดบุตร นอกเหนือจากสามีแล้ว ผู้ช่วยทำ คลอดส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิงโดยเฉพาะมารดาของสามีหรือญาติเพศหญิง ก่อนการคลอดนั้นจะมีการเตรียมคัมมน้ำเพื่อเซ่นทำ ความสะอาดมิดหรือกรรไกรคม ๆ ไว้สำหรับตัดสายรก ยาสมานแผลสมุนไพรรและผ้าเช็ดตัวเด็ก ให้หญิงตั้งครรภ์ที่ใกล้จะคลอดบุตรจะนั่งอยู่บนม้านั่งขนาดเล็กหน้าห้องนอน ตัวคลุมด้วยผ้าห่มนอนเอนตัวฟังสามีปิดประตูบ้านห้ามเด็กเข้าไปยุ่งในบ้าน หลังจากคลอดจะทำ ความสะอาดเด็ก ตัดรกด้วยกรรไกรหลังจากคลอดออกมาแล้วหากเป็นชายจะเอารกไปฝังบริเวณเสาฝักกลางบ้าน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่าเสายึดเหนี่ยววิญญาณบรรพบุรุษ เนื่องจากเชื่อว่าลูกผู้ชายจะต้องสืบสกุลและรับภารกิจของครอบครัวต่อจากบิดามารดา หากเป็นหญิงก็จะนำ รกไปฝังไว้ใต้เตียง

³ ประสิทธิ์ ลีปรีชา, 2548, รายงานการวิจัยภายใต้โครงการ “อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) หน้า 147-148.

ห้องนอนของพ่อแม่เด็ก เหตุผลเพราะชาวม้งเห็นว่าผู้หญิงจะต้องแต่งงานออกเรือนไป⁴ หลังจากนั้นอีกสามวันจะทำ พิธีเรียกขวัญและตั้งชื่อให้เด็ก มีด้ายผูกมือเด็กที่เกิดมา แต่ถ้าหากเด็กเสียชีวิตภายใน 3 วันก่อนที่จะทำ พิธีเรียกขวัญ ก็จะนำศพไปฝังอย่างง่าย ๆ เพราะถือว่ายังไม่เป็นคนโดยสมบูรณ์ แต่ถ้าหากไปคลอดที่โรงพยาบาลก็จะไม่มีการทำ พิธีฝังศพ แต่จะมีพิธีเรียกขวัญเด็ก โดยปกติหญิงที่คลอดลูกจะต้องอยู่ไฟ (ไจ้) ที่เตาไฟเล็กภายในบ้าน (เขาจะไจ้ซึ่งอาจแปลว่าเป็นการห้ามก็ได้) เวลาอยู่เดือนจะมีผ้าพันท้องและต้องกินพริกไทยใส่ในกับข้าวเพราะจะทำให้ร่างกายร้อน ถ้าเจ็บท้องจะกินยาสมุนไพร คือ ดั้มไบมะห่มแดงกินแก้อาการเจ็บท้อง หลังจากคลอดแล้วจะต้องกินข้าวกับไก่หรือไข่เป็นเวลา 30 วัน บ้านไหนที่มีการคลอดลูกจะมีเถลว หรือกิ่งไม้สดปักไว้ที่ประตูบ้าน ซึ่งเป็นการบอกให้รู้ว่าบุคคลภายนอกห้ามเข้า หากมีเรื่องจำเป็นก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น ถอดรองเท้า ถอดหมวก ปลดถุงย่ามออกก่อน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้หลายแห่งได้คลายความเคร่งครัดในข้อปฏิบัติเหล่านี้ลงมากแล้ว เมื่อครบกำหนด 30 วัน ก็เป็นอันสิ้นสุดการอยู่ไฟ (ไจ้)⁵

การจัดอบรมความรู้เรื่องศาสนาคริสต์

ผู้ที่เข้าศาสนาคริสต์ต้องได้รับการสอนให้เข้าใจในความเชื่อของศาสนาคริสต์ก่อนจะทำพิธีศีลจุ่มอย่างน้อยต้องสอนปีละ 2 -3 ครั้ง โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับครอบครัวคริสต์ , การอบรมบุตรธิดาและประเพณีที่ขัดกับความเชื่อระหว่างความเชื่อแบบเดิมกับแบบใหม่

การสอนก่อนรับเป็นคริสต์

1. สอนให้เปลี่ยนความเชื่อเดิมแบบม้งที่เกี่ยวกับคริสต์ในทางลบ เช่น เป็น ผีร้าย ผีร้ายกินหัวปลา ทูน่า ผีร้ายพาไปให้ยักษ์กินในทะเล เพราะคนส่วนใหญ่ไม่มีความสุข มีปัญหาในชีวิต โดยจะให้ชาวม้งที่จะเปลี่ยนเป็นคริสต์ปรับความคิดก่อนแล้วให้กลับไปคิดทบทวนว่าต้องการนับถือศาสนาคริสต์จริงหรือไม่
2. ขออนุญาตไปตัดผี สิ่งที่เกี่ยวข้องกับผีเช่น สายสิญจน์ น้ กระดาษเงิน (กรณีจะเปลี่ยนเป็นคริสต์ทั้งบ้าน) แต่กรณีคนในครอบครัวม้งเชื่อคนเดียวจะใช้วิธีการตัดสายสิญจน์อย่างเดียว
3. จากนั้นเดินทางไปทำพิธีศีลจุ่ม ปัจจุบันทำที่ห้วยตึงเฒ่า หรือ แหล่งน้ำใสสะอาด หรือน้ำตกแม่สาบน้อย

⁴ ชูพินิจ เกษมณี, 2527, *คู่มือการทำงานกับชาวเขาเผ่าม้ง*. ลำปาง : โครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) ,ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ, หน้า 35.

⁵ สมัย สุทธิธรรม, 2541, *สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง : ม้ง*. กรุงเทพฯ : บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด, หน้า 41.

4. ทำพิธีสวดจุ่ม (กินขนมปัง กับน้ำองุ่น)

ภาพที่ 6 ห้วยตึงเฒ่า สถานที่ปัจจุบัน ที่ทำพิธีสวดจุ่มของม้งที่นับถือศาสนาคริสต์
ที่มา : ผู้วิจัย

สาเหตุการนับถือศาสนาคริสต์ของชาวม้ง

1. ม้งที่นับถือผี ไม่มีคัมภีร์
2. ขั้นตอนประเพณี พิธีกรรม ซับซ้อน
3. คนรุ่นใหม่คิดว่างานศพเป็นประเพณีที่สืบทอดเป็นครอบครัวใหม่ มุมมองความคิดเปลี่ยน

พิธีกรรมการเกิดแบบคริสต์ (การถวายตัวให้พระเจ้า) จะทำกันในวันอาทิตย์

1. เด็กที่คลอดแล้ว
2. ศิยาภิบาลทำพิธีประกาศแก่พระเจ้า
3. อุ้มเด็ก
4. อ่านคัมภีร์เกี่ยวกับพระเจ้า
5. วางมือลงบนร่างกายเด็ก⁶

⁶ ศิยาภิบาล อาจารย์นันทชัย อมรเลิศศักดิ์, คริสตจักรบ้านหนองหอย, 7/7 หมู่ 7 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่
อายุ 44 ปี, สัมภาษณ์.

4.1.2 ประเพณีปีใหม่ม้ง งานฉลองปีใหม่ของม้ง หรือที่ เรียกว่า “น่อเป้อ้วจ๋” ซึ่งแปลว่ากินสามสิบ ชาวม้งหรือแม้วจะถือเอาวันสุดท้ายคือ 30 ค่ำ ของเดือน 12 ในทุกปีเป็นวันส่งท้ายปีเก่า (ปฏิทินของไทยจะนับแบ่งเป็น 2 ช่วง ข้างขึ้นข้างแรม ช่วงละ 15 วัน ตั้งแต่ 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำ แต่ของม้งนับจาก 1 ค่ำ ไปถึง 30 ค่ำเลย)งานฉลองปีใหม่ม้งจะอยู่ในราวปลายเดือนพฤศจิกายน ถึง ธันวาคม ชาวม้งจะประกอบพิธีกรรมต่างๆ ถัดจากวันส่งท้ายปีเก่าไปอีก 3 วันเป็นวันฉลองปีใหม่ ทุกคนจะหยุดทำงานใน 3 วันแรก โดยชายหญิงทุกคนในหมู่บ้านจะได้สวมเสื้อผ้าชุดใหม่ โดยเฉพาะหนุ่มสาว จะแต่งตัวกันเต็มทีประดับประดาเครื่องเงินสวยงาม เด็กๆ จับกลุ่มกันมาเล่นลูกข่าง และร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน ในขณะที่พวกหนุ่มสาวจะจับคู่กันโยนลูกข่าง โดยทั้งสองฝ่ายจะอยู่กันคนละแถว โดยรับลูกข่างระหว่างคู่ของตนเอง ในการเล่นระหว่างหนุ่มสาวถ้าใครแพ้ ก็จะปรับเอาสิ่งของที่ติดตัวกันไป เช่น แหวน กำไลมือ ผ้าเช็ดหน้า พอพลบค่ำ ก็มีร้องเพลง แก่เกี้ยว และโถ่ของคืน เป็นโอกาสให้หนุ่มสาว ได้มีเวลาพบปะพูดคุยกัน ร้องเพลงโต้ตอบกันอย่างสนุกสนาน

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2545) ได้ระบุว่า งานปีใหม่ หรือเรียกว่า “น่อเป้อ้วจ๋” หรือ “งานกินฟ้า” ชาวเหนือบางคนเรียก “งานกินวอ” มีกำหนดระหว่าง 3 วันถึง 7 วัน แล้วแต่หมู่บ้านใหญ่หรือเล็กและหมอผีประจำหมู่บ้านกำหนด มักตรงกับตรุษจีน ทุกหลังคาเรือนฆ่าไก่ราว 10 ตัว หมูตัวใหญ่ 1 ตัว ถ้าเป็นหมูตัวขนาดกลาง 3 ตัว เพื่อเซ่นผีเรือนหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษและผีฟ้าก่อนวันขึ้นปีใหม่ แม่ เฒ่าชาวแม้วเอาข้าวสารเหนียวมาไม่ทำข้าวปุกหรือขนมข้าวเหนียวก้อนกลมๆ บ้างต้มกลั่นสุราข้าวโพดสุราข้าวเปลือก ยิงปืนต้อนรับปีใหม่อังสนั่นหวั่นไหว ทุกคนแต่งกายสวยงามประดับประดาโลหะเงินซึ่งทำเป็นห่วงคอ , กำไลข้อมือ, ซ่อนกันหลายอัน เด็กๆ เล่นลูกข่าง ชายหนุ่มหญิงสาว เล่นโยนลูกข่าง เรียกว่า “ปอก อน น้ำ ” หรือ “หลู้อื่อ” ในเวลากลางคืนช่วงกองไฟ ผู้ใดแพ้แย่งเอาห่วงคอ เงินหรือกำไลข้อมือของอีกฝ่ายหนึ่งเวลาใกล้คืน ชายหนุ่มหรือหญิงสาวต้องร้องเพลงให้ฟัง เอาไม้ก่อกันยืนดูเป็นที่สนใจสนุกสนาน ผู้ชาวเป่าแคนหรือ “แก้ง” เดินรำขับตัวก้าวไปทางซ้ายที ก้าวไปทางขวาที ในท่าทางลีลาอันคล่องแคล่วว่องไวได้จังหวะกับเสียงเป่าแคน ชายหนุ่มหญิงสาวร้องเพลงรักโต้ตอบกันเลี้ยงสุราอาหารผู้ไปเยี่ยมเยียนถึงบ้านเรือน ทำบุญทานเสื้อผ้าให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วโดยเอากิ่งไม้ปักเป็นราวแล้วพาดเสื้อผ้าเอาไว้⁷

งานประเพณีปีใหม่ของม้ง บ้านหนองหอย

1. การดำข้าวปุก หรือกินข้าวใหม่ หลังจากเกี่ยวข้าวไร่ทั้งรวงและฟ่อนฟางนำมาเก็บไว้ยังยุ้งข้าวในไร่แล้วเริ่มตำเสียงมาสู่ยุ้งข้าวในหมู่บ้านขนาดพอรับประทาน ก็จัดพิธีกินข้าวใหม่ พิธีนี้เรียกว่า “น่อม่อ เป้อ้วจ๋” ตราวเดือนตุลาคม ฆ่าไก่หรือหมูขนาดย่อมเช่นดวงวิญญาณบิดามารดาปู่ย่าตาวดของ ตนพร้อมกับผีฟ้า ข้าวปุก คือ ข้าวเหนียวที่แช่น้ำแล้ว 1 คืน นำมาตำในรางไม้ที่ ซึ่งเป็นวัสดุที่ชาวม้งทำขึ้นเองจากท่อนไม้ที่มีในป่าแล้วนำมาจะเอาเนื้อไม้ข้างในออก ถ้าหากบ้านไม่มีรางไม้ก็ไปขอยืมจากบ้านอื่น

⁷ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2545, *ชาวเขาในประเทศไทย*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, หน้า 443-444.

และ 1-2 วันก่อนขึ้นปีใหม่ทุกบ้านต้องดำข้าวปุกให้ลูกหลานได้กิน การดำข้าวปุกจะทำในตอนเช้าตรู่ของวันเตรียมงานปีใหม่ บางครั้งบางครอบครัวอาจจะดำข้าวปุกก่อนวันงาน 1-2 วัน

ภาพที่ 7 แสดงอุปกรณ์การดำข้าวปุก

ที่มา : ผู้วิจัย

การดำข้าวปุก คือ การนำข้าว ที่เป็นผลผลิตจากการทำนามาตากินร่วมกันกับคนในครอบครัวเป็นการเฉลิมฉลองการได้ผลผลิตในแต่ละปี และเป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากพิธีกินข้าวใหม่มีขั้นตอนและวิธีการดังนี้

1. นำข้าวเหนียวที่แช่น้ำแล้ว อย่างน้อย 1 คืน มาเทลงในรางไม้
2. นำไม้ดำข้าว มีลักษณะเหมือนกับสาก ครกขนาดใหญ่ ทำมาจากท่อนไม้และใส่ด้ามเพื่อให้จับถนัดมือ มาดำข้าวเหนียวที่เตรียมไว้ในรางไม้ดำจนกระทั่งข้าวเหนียวจับกันเป็นก้อน ขณะที่ดำข้าวปุกนี้ ลูกหลานที่พอมิแรงจะช่วยกันดำส่วนใหญ่มักเป็นลูกหลานผู้ชาย ส่วนผู้หญิงจะเตรียมใบตองหรือใบไม้สำหรับห่อข้าวปุก
3. นำข้าวเหนียวที่ดำเสร็จแล้วมาปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ แล้วห่อในใบตองหรือใบไม้ที่เตรียมไว้ เรียกว่า “ข้าวปุก”
4. นำห่อข้าวปุกมาวางเรียงไว้ในกระด้งสำหรับให้ลูกหลานกิน^๘

^๘ ชีวาลักษณ์ เทชะเลิศพนา, 2553, เลขที่ 12 หมู่ 7 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 53 ปี, สัมภาษณ์.

2. การแก้บนก่อนปีใหม่ ในกรณีที่มีการบนบานไว้ เป็นการแก้บนสิ่งทึบนไว้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการการทำมาหากิน ได้แก่ การ ทำนาทำไร่ แล้วได้ผลผลิตดี ซึ่งทำให้ลูกหลานอยู่ดีกินดี สุขภาพแข็งแรง จึงจัดพิธีการแก้บนก่อนวันขึ้นปีใหม่ 1 วัน (แรม 14 ค่ำ เดือน 12) ซึ่งจะประกอบไปด้วย

2.1 เครื่องเซ่นไหว้และอุปกรณ์

- หมู อย่างน้อย 1 ตัว หมูดำหรือหมูขาว (ตามจำนวนที่บนไว้) อย่างน้อย 1 ตัว
- เหล้าขาว
- โต้ะเลี้ยงผี
- กิ่งไม้ประดับทั้ง 4 มุม
- กระจ่างรูป 1 อัน
- รูป 12 ดอก แบ่งเป็น 3 ชุด
- กระจ่างเงิน (เอามาคล้องกับกิ่งไม้ที่มัดไว้แล้วทั้ง 4 มุม)
- ถ้วยเหล้า 4 ถ้วย (แทนผู้ชาย 3 ถ้วย, แทนผู้หญิง 2 ถ้วย เพราะชาวม้งจะทำ อะไรเป็นคู่เปรียบเหมือนกับผู้ชาย – ผู้หญิง)
- อุปกรณ์เลี้ยงตาย (ทำจากเขาควาง) เรียกว่า “กั่วะ” จำนวน 1 คู่

ภาพที่ 8 หมอผี อุปกรณ์และขั้นตอนการแก้บน บ้านนายชัชวาล เตชะเลิศพนา
ที่มา : ผู้วิจัย

2.2 ผู้ทำพิธี

- หมอผี 1 คน

2.3 ขั้นตอนการทำพิธีแก้บน

1. คนในครอบครัวที่เป็นผู้หญิงจะก่อไฟเพื่อคัมน้ำให้เดือดสำหรับใช้ในการฆ่าและทำความสะอาดหมูที่ถูกฆ่าแล้ว

ภาพที่ 9 เตาไฟที่ใช้สำหรับคัมน้ำ

2. ลูกหลานผู้ชายที่อยู่ในบ้านซึ่งอาจจะเป็นลูกหรือหลานก็ได้ จะเตรียม โต๊ะเลี้ยงผี จำนวน 1 ชุด พร้อมกับกระดางรูป 1 อัน, รูป 12 ดอก แบ่งเป็น 3 ชุด, กระดาษเงินวางบนโต๊ะเลี้ยงผี และคล้องที่กิ่งไม้ และถ้วยเหล้า 4

3. การแก้บน จะกระทำนอกบ้าน จากนั้นเมื่อถึงเวลาที่หมอผีเห็นว่าเหมาะสมแล้วจึงจะเริ่มทำพิธี ด้วยการตั้งให้ผู้ชายนำหมูเป็นๆ ที่ยังไม่ได้ฆ่า ซึ่งมีดข้างทั้ง 4 ข้างแล้วมาวางค่อนหน้าผี (โต๊ะเลี้ยงผี) จากนั้นหมอผีจะจุดธูปเพื่อบอกกล่าวกับผีด้วย การกล่าวเป็นการสื่อสารกับผีนั้นเพื่อบอกกับผีว่า “เอาหมูมาแล้ว จะยินดีรับหมูที่เจ้าของบ้านได้นำมาเช่นไหว้ หรือไม่ และหมอผีจะกล่าวอีกว่า เราได้ทำตามสัญญาแล้ว ปีนี้เอาหมูมาให้ตามสัญญาที่บนไว้เมื่อปีที่แล้ว” ขณะที่พูดจะโยน “กั๊วะ” เขาควายเสียงหายไป ด้วยเป็นการเสี่ยงทายว่าผีจะยอมรับเครื่องเซ่นที่เจ้าของบ้านนำมาหรือไม่ หมอผีจะพูดจนกว่าผีจะรับหมูที่นำมา ใน การโยน “กั๊วะ” เหมือนเป็นการเสี่ยงทายและบังคับให้ผียอมรับในเครื่องเซ่นที่นำมาถวายโดยหมอผีจะเป็นผู้อ้อนวอนกับผี ระหว่างนั้นเจ้าของบ้านและลูกหลานที่เป็นผู้หญิงก็จะเตรียมทำอาหารหลังจากหมูถูกฆ่าแล้ว

4. หมอผีโยน “กั๊วะ” ขึ้นไปบนฟ้า ถ้าปรากฏว่าผลการเสี่ยงทาย “กั๊วะ” ออกมาหมายถึงทั้งคู่ ทายว่าผียอมรับหมูที่นำมาแก้บนหรือเช่นไหว้แล้ว หากผลการเสี่ยงทาย “กั๊วะ” ออกมาหมายถึงคำว่าอย่างละ อันแสดงว่าผียังไม่ยอมรับต้องพูดสื่อสารกับผี (บังคับผี) ต่อไปจนกว่าจะยอมรับหมูที่นำมาแก้บน

5. หลังจากฝึยอรับหมูที่นำมาเก็บแล้วหมอฝึจะทำการฆ่าหมูต่อหน้าฝึที่โตะเลียงฝึด้วยการใช้มีดปาดคอหมูจากนั้นนำ ลือดที่ไหลออกมาจากคอหมูไปเช่นไหว้ที่ฝึที่โตะเลียงฝึ พร้อมกับกล่าวสื่อสารกับฝึบอกให้ฝึดื่มเลือดของหมูที่ฆ่ามัน และหมอฝึจะเทเหล้าทั้ง ๔ ถ้วยลงบนพื้นและจุดกระดาษเงินที่วางบนโตะเลียงฝึและที่แขวนไว้กับกิ่งไม้จนหมดเป็นอันเสร็จฝึ

6. ลูกหลานผู้ชาย (วัยรุ่น) จะทำความสะอาดหมูที่เก็บแล้วด้วยการนำน้ำร้อนมาราดบนตัวหมูพร้อมกับขูดขนหมูออกจนหมด จากนั้นฆ่าและหมูออกเป็นส่วน ๆ โดยจะตัดส่วนหัว ขาหมูและซี่โครงจำนวน 3 ชิ้นให้หมอฝึเป็นการตอบแทนที่ฝึทำฝึให้กับเจ้าของบ้าน

7. นำหมูที่ทำความสะอาดแล้วไปต้มกินเป็นอาหารสำหรับคนในครอบครัวต่อไป ซึ่งเป็นต้มหมูใส่ผักกินพร้อมข้าวสวย⁹

3. การทำฝึสู่ขวัญ

การทำฝึสู่ขวัญหรือการเรียกขวัญจะทำให้กับลูกหลานทุกคนในครอบครัว โดยกระทำในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 12 ปีนี้ ซึ่งเป็นวันปีใหม่ของม้ง จะไม่ตรงกับวันปีใหม่ของสากล เพราะชาวม้งจะนับวันตามหลักจันทรคติแบบคนจีน คือ นับว่า 1 เดือน มี 30 วัน มีข้างขึ้นและข้างแรม วันแรม 15 ค่ำ เดือน 12 จะเป็นวันที่ชาวม้งทุกคนจะเตรียมของเพื่อใช้ประกอบฝึต่างๆ ในช่วงเช้าของวันขึ้นปีใหม่ (ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1)

3.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบฝึสู่ขวัญ

1. ไก่ อย่างน้อยครอบครัวละ 2 ตัว จะใช้ไก่ตัวผู้ 1 ตัว และไก่ตัวเมีย 1 ตัว ชาวม้งมีความเชื่อว่าไก่ตัวผู้และไก่ตัวเมีย คือ ตัวแทนของผู้ชายและผู้หญิงซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดมาคู่กัน ไก่ที่นำมาไหว้สำหรับไหว้ฝึที่บ้าน ฝึหมอยา และใช้เรียกขวัญ ชื่อสัตว์เกิด คือ ถ้าเป็นไก่ที่ดีดี อดเป็นไก่ตัวผู้ที่มีขนสีแดง หำนำไก่ที่มีขนงอมมาไหว้เพราะเชื่อว่าจะไม่ดี

2. รูป

3. กระดาษเงิน กระดาษสาสีขาวที่ซื้อมาจากตลาดนำมาดอเป็นลวดลายรูปเหรียญเงินโดยชาวม้งทุกบ้านจะดอกลายบนกระดาษสาด้วยตนเอง เป็นสัญลักษณ์แทนเงินทองที่จะใช้ในโลกว่าหน้าเมื่อตายไปแล้ว

4. กิ่งไผ่ (สำหรับใช้ปักสิ่งไม่ดีออกจากบ้าน เช่น โรคภัยไข้เจ็บ, อุบัติเหตุ)

5. ข้าวสุก 1 ถ้วย (ถ้วยขนาดปานกลางมีลักษณะเหมือนถ้วยใส่ต้มจืด)

6. หิ้งฝึที่บ้าน (ชื่อกะ)

7. กระดาษสีแดง สีขาว ติดหน้าประตูบ้าน

8. ท่อนไม้ 1 อัน (ลักษณะเหมือนกับไม้เท้ามี 2 ง่าม)

⁹ ชั่วพลูย เทชะลิศพนา, 2553, เลขที่ 12 หมู่ 7 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 53 ปี, สัมภาษณ์.

9. ฝ่ายยันต์ป้องกันสิ่งชั่วร้าย จำนวน 1 ผืน

10. เหล้าข้าวโพด

ขั้นตอนพิธีสู่ขวัญ

1. ผู้หญิงและลูกหลานที่เป็นผู้หญิงทำหน้าที่ต้มน้ำเพื่อต้มไก่ที่นำมาทำพิธีสู่ขวัญในวันก่อนขึ้นปีใหม่ ซึ่งลูกหลานทุกคนที่มีครอบครัวแล้วจะนำไก่มาไหว้รวม กันอย่างน้อยครอบครัวละ ๒ ตัวหรืออาจมากกว่านั้น

2. หัวหน้าบ้าน (ผู้อาวุโสของบ้านซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่า ผู้แก่ เพศชายที่มีอายุมากที่สุดของครอบครัวและมีความสามารถในการทำพิธีสู่ขวัญได้ เช่น การสื่อสารกับผีที่ชาวเมืองนับถือได้ เช่น ผีเจ้าที่ บ้าน ผีเรือน ผีประตู ผีเตาไฟ ผีห้องครัว หรือผีหมอยา (กรณีบ้านนั้นเป็นหมอผีรักษาโรคด้วย) จะนำไก่ไปทำพิธีปลดสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากบ้านที่บริเวณหน้าประตูบ้าน (ศาลสูง) และภายในบริเวณบ้านทั้งด้านนอกและด้านในของบ้านไม่ให้เข้ามาทำร้ายคนในครอบครัว เช่น ปลดโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวตั้งแต่ปีใหม่เป็นต้นไปในขณะที่ทำพิธีก็จะสวดคาถาที่สื่อสารกับผีไปด้วย

3. นำไก่ที่ยังไม่ได้ฆ่าไปไหว้ผีประตูเพื่อเป็นการบอกกล่าวกับผีว่าปีนี้จะนำไก่มาไหว้ขณะทำพิธี หัวหน้าบ้านจะหันหน้าออกไปทางประตูทางเข้าหลักของบ้าน ซึ่งประตูบ้านของชาวเมืองจะอยู่ตรงข้ามกับผีเจ้าที่บ้าน (ซีกะ) พอดี จากนั้นจะให้ลูกหลานผู้หญิงนำไก่ไปต้ม เพื่อนำกลับมาทำพิธีที่ประตูอีกครั้ง

4. นำไก่ที่ต้มและถอนขนแล้วไปไว้ที่หน้าประตูบ้านพร้อมกับนำกระดาษเงินไปวางบนตัวไก่เพื่อรอทำพิธีต่อไป

5. เจ้าบ้านจะนำไก่ที่ยังไม่ตาย (ไก่ตัวผู้) มาไหว้ผีเจ้าที่บ้าน (ซีกะ) พร้อมกับจุดธูปจำนวน 7 ดอก ไหว้ซีกะ หัวหน้าบ้านจะสวดคาถาเพื่อบอกกล่าวสื่อสารกับซีกะไปด้วยว่า “ปีเก่าผ่านพ้นไปปีใหม่นี้เอาไก่มาเช่นไหว้ ขอให้คุ้มครองคนในบ้านตลอดปี” จากนั้นปักธูปไว้บนหิ้งซีกะโดยปักไว้ทั้ง 4 ทิศ

ภาพที่ 10 เจ้าบ้านนำไก่ที่ยังไม่ได้นำไปไหว้ผีประตู่ (บ้านนายจิ้ง นทีไพรวัลย์)

ที่มา : ผู้วิจัย

6. เจ้าบ้านจะเสี่ยงทายด้วย “กั้วะ” เพื่อให้ชื่อกี๋ยอมรับไก่ที่นำมาไหว้ ถ้า “กั้วะ” ผลการเสี่ยงทายครั้งนี้ออกมาเป็นคว่ำทั้งคู่แสดงว่าผีเจ้าที่บ้านยอมรับไก่ที่นำมาไหว้

7. เมื่อผีเจ้าที่บ้านยอมรับไก่ที่นำมาไหว้แล้วหัวหน้าบ้านจะเชือดไก่ต่อหน้าชื่อกี๋ แล้วนำกระดามาจับเลือดไก่ที่เชือดแล้วไปวางไว้บนหิ้งผีเจ้าที่บ้าน จากนั้นเผากระดาดเงิน ส่วนไก่ต้มที่นำมาไหว้ชื่อกี๋นั้นอีก 3 วันจึงจะนำไปทำอาหาร

8. เจ้าบ้านจุดธูปไหว้ผีเสาเรือน ผีหมอยา ผีเตาไฟ และผีห้องครัว พร้อมกับสวดคาถาสื่อสารกับผีเป็นภาษาม้ง จากนั้นเผากระดาดเงินและนำรูปโปกที่เผากระดาดเงิน ในช่วงที่ทำพิธีไหว้ผีต่าง ๆ ในบ้านนี้คนที่อยู่ในพิธีส่วนใหญ่ คือ ลูกหลานผู้ชายเท่านั้น ส่วนผู้หญิงจะอยู่บริเวณอื่นของบ้านหรืออยู่นอกบ้าน

ภาพที่ 11 เข้าบ้านจุดธูปไหว้ผีเสาะเรือน (บ้านนายตอง เตชะเลิศพนา)

ที่มา : ผู้วิจัย

9. หัวหน้าบ้านจะนำไก่ที่ต้มแล้วมาไหว้ผีประตูอีกครั้งขึ้นตอนนี้จะใช้เวลาสวดคาถาภาษาหมั่งเป็นเวลาค่อนข้างนาน เนื้อหาในบทสวดจะเกี่ยวกับครอบครัวของลูก กหหลานและการเกษตร จากนั้นจึงนำไปมาเสียบทวย เพราะการทำพิธีไหว้ผีที่หน้าประตูบ้านเป็นการเรียกขวัญคนในครอบครัวทั้งหมด

ภาพที่ 12 เข้าบ้านจุดธูปไหว้ผีประตู (บ้านนายตอง เตชะเลิศพนา)

10. ผู้หญิงของครอบครัวจะนำไก่ (ไก่ที่ลูกหลานแต่ละครอบครัวนำมาไหว้) มาห้กระดูกส่วน สะโพกไก่ หรือน่องไก่ เพราะเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำการเสี่ยงทายชีวิตของ ลูกหลาน ส่วนอื่น ๆ ของไก่จะนำไปทำเป็นอาหารต่อไป

11.เจ้าบ้านจะทำการเสี่ยงทายกระดูกไก่ให้กับลูกหลาน การเสี่ยงทายกระดูกไก่จะใช้ก้านธูปที่เหลา จนแหลมเล็กพอที่จะเสียบลงไปรูของกระดูกไก่แต่ละชิ้นอย่างน้อย 2 รู การเสี่ยงทายกระดูกไก่เป็นการ สร้างขวัญและกำลังใจให้กับลูกหลานในการดำเนินชีวิตตั้งแต่ปีใหม่เป็นต้นไป การเสี่ยงทายด้วยกระดูกไก่ มีหลายรูปแบบดังนี้ แต่โดยส่วนใหญ่จะดูกระดูกไก่เป็นคู่ต่อไก่ 1 ตัว

1. ดีพอใช้
2. ดีมาก
3. มีปัญหา
4. ได้เดินทางไกล
5. มีเรื่องมากมายด้วยปัญหา
6. ดี

ภาพที่ 13 กระดูกไก่ที่นำมาเสี่ยงทาย (บ้านนายเจิ้ง นทีไพรวัลย์)

ที่มา : ผู้วิจัย

การเสี่ยงทายด้วยการดูลิ้นไก่ โดยดูว่าลิ้นสมบูรณ์หรือไม่ ขวัญมาดี ไหม ถ้าลิ้นพันกันเป็นเส้น ๆ ทายว่าต้องมาผูกข้อมือหลังสู่ขวัญ

การเสี่ยงทายด้วยกะโหลกไก่ ถ้ากะโหลกใดๆ ทายว่าคนในบ้านไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
การเสี่ยงทายด้วยตาไก่ ทายว่าถ้าตาไก่เต็มๆ ปีนั้นจะดี ถ้าตาไก่แตกจะไม่ดี

ภาพที่ 14 กระดูกไก่แบบต่าง ๆ ที่เสี่ยงทายแล้ว (บ้านนายเจ็ง นทีไพรวัลย์)

ที่มา : ผู้วิจัย

ข้อสังเกตการเสี่ยงทาย

มีการพบรูปในกระดูกไก่มากที่สุด 8 รูป แต่การพบรูปในกระดูกมากเกินไปถือว่าไม่ดีเพราะจะมีเรื่องยุ่งยากมาก การเสี่ยงทายไม่ใช่สิ่งที่เชื่อมั่นได้ทั้งหมดแต่จะช่วยให้ระมัดระวังในการใช้ชีวิตมากขึ้น ถ้าเสี่ยงทายเรื่องเนื้อคู่จะนำไปวางบนหิ้งช่อก็จะ

12. นำไก่ที่เหลือไปทำต้มยำไก่ จากนั้นเจ้าบ้านจะนำข้าวและต้มไก่มาเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ (ผีบรรพบุรุษส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย) เครื่องประกอบพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ คือ ข้าวสวย 1 ถ้วย, ช้อน (ตามจำนวนผีบรรพบุรุษฝ่ายชายที่เสียชีวิตไปแล้วไม่เกิน 3 ปี), ต้มไก่, แก้ว 3-4 ถ้วย (ตามจำนวนบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว) และเหล้าวางเป็นคู่ ๆ ตามจำนวนบรรพบุรุษ

13. เจ้าบ้านจะตักข้าวมาและไก่มากองไว้บนโต๊ะและเรียกผีบรรพบุรุษ (เรียกโดยเรียงลำดับจากอาวุโสมากไปหาอาวุโสน้อยที่สุด) มากินอาหารพร้อมกับกล่าวภาษามังสือสารกับผีบรรพบุรุษขณะที่พูดหัวหน้าบ้านก็จะกินข้าวและต้มไก่พร้อมกับดื่มเหล้าไปด้วย

ภาพที่ 15 เข้าบ้านตักข้าวมาและไถ่มากรองไว้บนโต๊ะและเรียกพี่บรรพบุรุษมากิน

ที่มา : ผู้วิจัย

14. คนในครอบครัวกินข้าวร่วมกันแต่ผู้ที่จะมากินข้าวร่วมวงกับหัวหน้าบ้านคือลูกหลานผู้ชายทั้งหมด ส่วนลูกหลานผู้หญิงจะถูกจัดให้กินอีกห้องหนึ่ง เสร็จพิธีการสู่ขวัญ¹⁰

ภาพที่ 16 คนในครอบครัวกินข้าวร่วมกัน(บ้านนายเจ็ง นทีไพรวัลย์)

¹⁰ สุรินทร์ นทีไพรวัลย์, 2553, เลขที่ 8 หมู่ 7 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 45, สัมภาษณ์.

4. กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่

การไหว้ผู้อาวุโส พิธีกรรมและกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ คือ การดำหัวผู้อาวุโส ของครอบครัว เป็นพิธีกรรมที่ลูกหลานทุกคนต้องมาทำกิจกรรมร่วมกันไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ไปทำงานหรือแยกครอบครัวไปอยู่ที่ใดก็ตามในวันนี้ลูกหลานทุกคนจะต้องกลับมาพร้อมหน้ากันเพื่อไหว้ผู้อาวุโสของครอบครัวและในวันขึ้นปีใหม่มทุกคนทั้งชายและหญิงจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าม้ง

การไหว้ผู้อาวุโสของครอบครัวนอกจากจะเป็นการแสดงความรักแล้วยังเป็นการขอพรจากผู้อาวุโสและอวยพรให้ผู้อาวุโสในวันขึ้นปีใหม่ด้วยเพื่อให้ชีวิตอยู่ดีกินดี มีความสุข สุขภาพแข็งแรงและก็จะได้รับพรนั้นกลับมาจากผู้อาวุโสด้วยเช่นกัน กิจกรรมดังกล่าวมีดังนี้

อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

1. เหล้าขาวโพลหรือเหล้าขาว (จัดไว้จำนวน 4 ถ้วย สำหรับผู้อาวุโสผู้ชายและผู้อาวุโสผู้หญิงอย่างละ 1 ถ้วย)
2. น้ำเปล่า
3. อาหาร ได้แก่ ต้มหมู, ต้มไก่ อย่างละ 1 จาน
4. ของไหว้ ได้แก่ เครื่องดื่มบำรุงร่างกาย เสื้อผ้า อาหาร หรือผลไม้
5. ธูปและกระดาเงิน

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

1. หัวหน้าบ้านจะจุดธูปบอกกล่าวผีเจ้าที่บ้าน ผีเรือน ผีประตู ผีเตาไฟ และผีห้องครัวพร้อมกับสวดคาถาเป็นภาษาม้ง เสร็จแล้วก็จุดไฟเผากระดาเงินและปธูปบริเวณที่ตีน้อย
2. ลูกหลานผู้ชายทุกคนจะพากันเดินผ่านประตูบ้านหน้าบ้านเข้ามาในบ้านและนำของไหว้ที่เตรียมมาให้
3. ลูกหลานที่มีอาวุโสมากที่สุดจะนำลูกหลานผู้ชายคนอื่นค่านับลงไปตีพื้นด้วยการคุกเข่าและใช้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้างจรดลงที่พื้นพร้อมกันทั้งหมดทุกคน ค่านับทั้งหมด 3 ครั้ง การเคารพแบบนี้เป็นการแสดงความเคารพอย่างสูงสุดของชาวม้ง

ภาพที่ 17 ลูกหลานผู้ขายการวะผู้อาวุโสของบ้าน
ด้วยการคำนับทั้งหมด 3 ครั้ง (บ้านนายตอง เทศะเลิศพนา)

ที่มา : ผู้วิจัย

4. ลูกหลานที่มีอาวุโสมากที่สุดเป็นตัวแทนลูกหลานทุกคนจะรินเหล้าใส่ถ้วยเล็ก ๆ พร้อมกับกล่าวอวยพรผู้อาวุโสของบ้าน

ภาพที่ 18 ลูกหลานมอบของพร้อมอวยพรให้ผู้อาวุโส (บ้านนายตอง เทศะเลิศพนา)
ที่มา : ผู้วิจัย

5. ผู้อาวุโสฝ่ายชายของบ้านกล่าวอวยพร ให้ลูกหลานว่า “ ปีเก่าผ่านไปแล้วปีใหม่เข้ามาขอให้ลูกหลานทุกคนสนุกสนาน ปลอดภัย ไม่เกิดอุบัติเหตุ ทำมาหากินได้ตั้งใจ คิดอะไรขอให้สมหวังอย่างนั้น เงินทองเต็มบ้านเต็มเมือง ไม่มีไข้เจ็บป่วย ขอให้สมหวังทุกคน”

ภาพที่ 19 ผู้อาวุโสฝ่ายชายของบ้านกล่าวอวยพร ให้ลูกหลาน

ที่มา : ผู้วิจัย

6. ผู้อาวุโสของบ้านจะส่งเจ้าหน้าที่ตัวแทนของลูกหลานคัมหมะอวยพร ส่วนผู้อาวุโส ฝ่ายหญิงก็กล่าวว่า “ขอบคุณลูกหลานทุกคนที่เอาของมาฝาก ปู่กับย่าจะอยู่ดีมีสุข ขอให้ลูกหลานหาเงินได้เงิน หาทองได้ทอง” จากนั้นส่งเจ้าหน้าที่ตัวแทนของลูกหลานคัมหมะ ส่วนลูกหลานผู้ชายคนอื่น ๆ ก็คัมหมะอวยพรทุกคน ในช่วงเวลานี้ลูกหลานผู้หญิงจะขึ้นรับคำอวยพรอยู่ด้านข้างภายในของบ้านแต่จะไม่คัมหมะเหมือนกับผู้ชาย

7. ลูกหลานผู้ชายทุกคนจะมานั่งล้อมวงคัมหมะและกินอาหารร่วมกัน ในวงสนทนาจะถามเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ชื่อแซ่ต่าง ๆ สายตระกูล ความเป็นมาของตระกูลและความเป็นอยู่ของลูกหลาน ส่วนลูกหลานคนอื่นที่ไม่ได้อยู่คู่ก็แยกย้ายกันกลับบ้านเพื่อเตรียมตัวไปร่วมงานฉลองปีใหม่¹¹

¹¹ ทอง เตชะเลิศพนา, 2553, เลขที่ 11 หมู่ 7 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 70 ปี, สัมภาษณ์.

ภาพที่ 20 ลูกหลานผู้ชายทุกคนจะมานั่งล้อมวงดื่มเหล้าและกินอาหารร่วมกัน

ที่มา : ผู้วิจัย

4.1.2. กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ม้ง

กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ม้งเป็นการเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ของชาวม้งจะจัดขึ้นทุกปีโดยแต่ละหมู่บ้านจะจัดกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงในวันปีใหม่นี้ชาวม้งทุกคนทั้งชายและหญิงจะได้ชุดประจำเผ่าม้ง ซึ่งเป็นชุดที่แม่บ้านม้งของแต่ละบ้านจะต้องเตรียมทำไว้ให้คนในครอบครัวใส่ก่อนวันปีใหม่ม้งเพราะม้งจะใส่ชุดใหม่ในวันปีใหม่ม้งทุกปี ชุดม้งผู้ชายตามประเพณีต้องใส่ผ้าและหมวก เรียกว่า “จื่อ เล่า ม้ง” ส่วนชุดม้งผู้หญิงตามประเพณีจะนุ่งกระโปรงและหมวก เรียกว่า “ต๊ะ เทา ม้ง” หมวกมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น กุงเต๋อเห่า, เหมาะ (หมวกของม้งขาว) และหมวกแบบม้งลาว โดยกิจกรรมหลัก ๆ ในวันขึ้นปีใหม่ม้ง คือ

ภาพที่ 21 เครื่องแต่งกายของทำนองม้ง งานปีใหม่ม้ง (โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2)

ภาพที่ 22 เครื่องแต่งกายผู้ชาวม้ง งานปีใหม่ม้ง (โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2)

ที่มา : ผู้วิจัย

พิธีเปิดงานปีใหม่ ผู้ใหญ่บ้าน, ผู้อาวุโสของหมู่บ้านทุกคน, เจ้าหน้าที่โครงการหลวง, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรมและชาวบ้านหนองหอยทุกคน มาร่วมพิธีเปิดงานปีใหม่ กิจกรรมเริ่มตั้งแต่การแสดงจากทางโรงเรียน และ กิจกรรมการโยนลูกช่วงเป็นกิจกรรมของหนุ่มสาวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาวขว้างด้วยกันอีกทั้งเป็นกิจกรรมการหาคู่ของสาวมั่งด้วย ใครพึงใจใครมาก่อนจะมาโยนลูกช่วงในวันปีใหม่

ภาพที่ 23 ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่โครงการหลวงและหน่วยงานท้องถิ่นร่วมงาน
ที่มา : ผู้วิจัย

วิธีการเล่นลูกช่วง คือ ผู้หญิงและผู้ชายจะสลับกันโยนลูกช่วงโดยจะโยนขึ้นไปข้างบนแบบคว่ำมือลงแล้วโยนไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนลูกช่วงที่นำมาโยนกันนั้นทำจากเศษผ้าผืนที่เหลือจากการตัดเย็บนำเศษผ้ายัดใส่ผ้าผืนสีต่าง ๆ แล้วเย็บติดกันเป็นก้อนกลม ๆ หากใคร รับลูกช่วงจากอีกฝ่ายไม่ได้จะถือว่าแพ้เป็นที่สนุกสนานกันมาก ขณะที่หนุ่มสาวโยนลูกช่วงจะมีกิจกรรมบนเวทีด้วยการร้องเพลงขอ้ม โดยผู้หญิงสาวมั่งที่เสี่ยงจะเป็นคนร้องเพลงขอ

ภาพที่ 24 การเล่นเกมช่วงระหว่างหนุ่ม สาว

ที่มา : ผู้วิจัย

ประเพณีฉลองปีใหม่มักยังเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวมั่งเกี้ยวพาราสีกันเรียกว่าเป็น ประเพณี การเกี้ยวสาว โดยการเล่นเกมช่วงพร้อมกับพูดคุยกัน ประเพณีนี้แต่เดิมหากหนุ่มพึงใจในสาวคนใดแล้ว เขามักจะแอบไปหาสาวที่บ้านยามดึก รอนจนพ่อแม่พี่น้องของหญิงสาวหลับจึงแอบไปกระซิบที่ข้างห้องนอน ด้านนอก พูดจ้ออ้อนวนให้สาวคนรักออกมาพบตนข้างนอก หรือ เป่า “จาง” เรียกเบาๆ การเกี้ยวสาวหรือ ชวนสาวออกมาพลอดรักกันนั้น ถ้าพูดเสียงดังหากพ่อแม่สาวได้ยินเข้า ฝ่ายชายจะถูกดุว่าหาว่าไม่ให้เกียรติ ผู้ใหญ่ จึงต้องนั่งเฉยเสีย หากไปโต้เถียงก็อาจจะถูกปรับอีกด้วยการไปแบบกระซิบบอกรักกับหญิงสาวของ หนุ่มมั่ง อาจจะพยายามอยู่หลายครั้ง บางทีก็ไม่ประสบผลสำเร็จ แต่หากฝ่ายสาวมีความพึงพอใจต่อหนุ่ม แล้ว เธอก็จะออกมาพบชายหนุ่มข้างนอก และพากันไปพลอดรักอยู่ตามซุ้มทุมพุ่มไม้

- กิจกรรมโยนไข่ของกลุ่มแม่บ้านชาวมั่ง จะเล่นเหมือนกับการโยนลูกช่วงๆ ทุกระการ แตกต่างกัน ตรงที่ใช้ไข่ไก่ในการโยนเล่นกันความสนุกอยู่ที่ใครรับไข่ไก่ที่โยนมาไม่ได้และทำไข่แตกพื้นแตก

ภาพที่ 25 โยนไข่ของกลุ่มแม่บ้านชาวมัง

ที่มา : ผู้วิจัย

- กิจกรรมเล่นลูกข่างและแข่งขันยิงหน้าไม้ที่ลานทรายสนามเด็ก ๆ ของหมู่บ้านหนองหอย การเล่นเกมลูกข่างจะเป็นกิจกรรมของผู้ชายโดยจะแบ่งออกเป็นสนามของเด็กและสนามของผู้ใหญ่ไม่ปะปนกัน

วิธีการเล่นเกมลูกข่าง ด้วยการนำไม้ที่กลึงจนกลมแล้วม้วนด้วยเชือกบริเวณด้านล่างของลูกข่าง เวลาเล่นจะต้องขีดเส้นเป็นรูปวงกลม จากนั้นแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย จะสลับฝ่ายกันเล่น การเล่นเกมลูกข่าง จะมีกติกาง่าย ๆ ตัดดิน โดยคณะกรรมการแข่งขันซึ่งแต่งตั้งกันเองจะเป็น ผู้ทำการแบ่งทีมออกเป็น 2 ทีมๆ ละประมาณ 3-5 คน (แล้วแต่จำนวนคนที่ต้องการเล่นซึ่งส่วนมากจะไม่เกินไปกว่านี้) เมื่อแบ่งทีมได้แล้ว คณะกรรมการจัดการแข่งขันจะทำการ โยนเหรียญเพื่อเสี่ยงหาผู้เลือกลูก เป็นฝ่ายที่ต้องโยนลูกข่างก่อน และให้ผู้ที่ถูกเลือกเป็นฝ่ายโยนลูกข่างที่หลัง การโยนลูกข่างจะต้องโยนเข้าไปในวงกลมที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-5 เมตร และผู้โยนจะต้องยืนห่างจากวงกลมประมาณ 3-5 เมตร เช่นกัน เมื่อทีมแรกโยนลูกข่างเข้าไปในวงกลมแล้ว อีกทีมหนึ่งจะโยนลูกข่างเข้าตี หากทำให้ลูกข่างอีกทีมหนึ่งล้มลงหรือหยุดหมุนก็จะได้คะแนน การนับคะแนนจะต้องโยนลูกข่างเข้าตีให้ล้มลงในวงกลม หากโยนลูกข่างเข้าตีแล้วลูกข่างหลุดจากวงกลมแต่ไม่ล้มก็จะไม่ได้คะแนน และเจ้าของลูกข่างจะใช้ไม้ซึ่งเตรียมไว้แล้วเขี่ยลูกข่าง ในลักษณะค่อยๆ ประคองให้เข้าไปหมุนอยู่ในวงกลม เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งโยนลูกข่างเข้าตี การเล่นเกมลูกข่างจะเป็นการโยนลูกข่างและให้อีกฝ่ายหนึ่งโยนลูกข่างเข้าตี สลับกันเช่นนี้จนครบผู้เล่นทุกคนในทีมทั้ง 2 ทีมแล้วจะมีการนับคะแนน ทีมใดที่มีคะแนนมากก็จะเป็นฝ่ายชนะ¹²

¹² อนุพนธ์ สนิท, 2551,การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวมังกับวัฒนธรรมไทย: กรณีศึกษาชาวมังหนองหอยใหม่ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า 47.

ภาพที่ 26 การเล่นเกมข่าง (ลานลูกข่างของหมู่บ้าน)

ที่มา : ผู้วิจัย

- การแข่งขันยิงหน้าไม้ จะใช้วิธีเดียวกันกับการยิงธนู คือ การยิงหน้าไม้ออกไปให้ถูกเป้าหมาย ถ้าใครยิงใกล้จุดศูนย์กลางของเป้าหมายที่สุดเป็นผู้ชนะ

ภาพที่ 27 การแข่งขันยิงหน้าไม้ (ลานลูกข่างของหมู่บ้าน)

ที่มา : ผู้วิจัย

- การแสดงดนตรีสากลจากเด็กวัยรุ่นของหมู่บ้านแต่เพลงที่ร้องเป็นเพลงภาษาฝรั่ง

ภาพที่ 28 การแสดงดนตรีสากลจากเด็กวัยรุ่น

ที่มา : ผู้วิจัย

กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ของหมู่บ้านหนองหอยเก่าจะจัดจำนวน 2 วัน ส่วนกิจกรรมจะเหมือนกับวันที่หนึ่ง จากนั้นอีกประมาณ 1 เดือน จะมีงานบุญนมใหญ่เพื่อเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ของชาวเมือง ทั้ง 12 หมู่บ้าน เป็นการรวมตัวกันของเมืองทั้งหมดที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ในงานนี้จะมีกิจกรรมทุกอย่างเหมือนกับการจัดงานปีใหม่ที่บ้านหนองหอยเก่าจะเป็นการแข่งขันหาผู้ชนะในแต่ละประเภทกีฬาจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านต้องเตรียมส่งชื่อผู้ที่จะชนะการแข่งขันของแต่ละหมู่บ้านหรือส่งชื่อตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านมาแข่งขันกัน

4.3 ประเพณีการแต่งงาน

ก่อนที่จะมีการแต่งงานนั้นจะมีวิธีการหาคู่อยู่หลายวิธี เช่น การหมั้นหมายกันไว้ตั้งแต่ยังเล็กๆ โดยพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะตกลงหมั้นหมายบุตรของตนให้แก่กันและกันหรือที่เรียกว่าการคลุมถุงชนเหมือนชาวจีน อย่างไรก็ตามหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดเปลี่ยนใจก็ต้องถูกปรับไหมเป็นเงินที่ค่อนข้างสูง ซึ่งปัจจุบันการแต่งงานแบบนี้ก็ไม่นิยมกัน¹³ การเลือกคู่ครองระหว่างที่ทั้งคู่เป็นหนุ่มสาว อีกวิธีหนึ่งคือการหาคู่หญิง แต่

¹³ อนุพนธ์ สนิท, 2551, การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวม้งกับวัฒนธรรมไทย: กรณีศึกษาชาวม้งหนองหอยใหม่ตำบลแม่แรม อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, หน้า 48.

ถ้าหากหญิงสาวนั้นไม่ชอบตน หลังจากหลุดไปแล้วต้องส่งคนไปแจ้งให้พ่อแม่ฝ่ายผู้หญิงทราบภายใน 3 วัน หากไม่แจ้งจะต้องถูกปรับในภายหลังอีกลักษณะหนึ่ง ถ้าหากหนุ่มเป็นกำ พร้าหรืออยากจน พ่อแม่ฝ่ายหญิงสาวไม่มีบุตรชายต้องการรับหนุ่มไว้เป็นเขย คือรับเข้ามาอยู่เป็นสมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำ มาหากิน เรียกว่า “การขึ้นเขย” วิธีนี้ไม่ต้องเสียค่าสินสอดแต่อย่างใด และกรณีสุดท้ายคือการหนีตามกันไป แต่ต้องแจ้งให้พ่อแม่ทราบแล้วทำ พิธีแต่งงานในภายหลัง ชีวิตคู่เริ่มต้นมาจากวิธีการนี้ทั้งหมด การทำ พิธี เมื่อเจ้าสาวมาถึงบ้านเจ้าบ่าวแล้ว เริ่มทำ พิธีสะเดาะเคราะห์ให้แก่คู่บ่าวสาว เพื่อให้คู่บ่าวสาวเป็นสามีภรรยาที่ดีต่อกัน โดยที่ผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเรือน สามารถรับรู้จากการกระทำ พิธีนี้ พิธีจะใช้ไก่ 1 ตัว ฟืนที่ติดไฟ 1 ท่อนเล็กๆ ทำ พิธีหน้าประตูก่อนที่จะเข้าบ้าน เมื่อเสร็จพิธีคู่บ่าวสาวเดินเข้าบ้านพ่อแม่ เจ้าบ่าวจะทำความเคารพโดยการก้มคำ นับแบบพิธีมั่ง 2 ครั้ง ให้แก่บุคคลต่างๆ ตามลำดับวันรุ่งขึ้นต้องหาเผ่าแก่ไปแจ้งให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงทราบ โดยมีเหล้า 1 ขวด ยาเส้นหรือบุหรี่ และข้าววันที่สามจะทำ พิธีเรียกขวัญคู่บ่าวสาว ในวันนี้คู่บ่าวสาวจะกลับไปเยี่ยมพ่อแม่เพื่อคำ นับ ของมาที่นำ ตัวลูกสาวมาโดยไม่ได้อุญาตโดยมีผู้เฒ่าผู้แก่นำไป ส่วนมากจะเป็นตอนเย็นๆ เมื่อไปถึงแล้วจึงเริ่มทำ ความเคารพผู้อาวุโสตามลำดับ หลังจากขอมาแล้ว การกินเลี้ยงอาจจะจัดเร็วหรือช้าตามแต่ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือขึ้นอยู่กับการตกลงกัน หรือ พิธี “หยัป้อเหนียะ” คือ “การซื้อภรรยา” นอกจากนี้ยังมีความหมายว่า “โหว่เจ้” หรือดื่มเหล้าจากเจรจาคำตัวเรียกว่า “โหว่ เก” การหลุดการหนีตามกัน หรือการไปสู่ขอเพื่อนำ ไปสู่การแต่งงานจะถือว่าสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการจ่ายสินสอดกันเรียบร้อยแล้ว ซึ่งอาจจะเป็น 1 ปี หรือ 2 ปี หลังจากหลุดไปแล้วจึงจะจ่ายค่าสินสอดหมด¹⁴ พิธีแต่งงานส่วนมากชาวม้งหนองหอยจะจัดพิธีในบ้านของเจ้าสาว โดยฝ่ายชายเป็นผู้จัดหาหมูและไก่มาฆ่าเลี้ยงแขกเป็นจำ นวนสองเท่าของฝ่ายหญิง จากนั้นก็อัญเชิญผีบ้านมากินไก่เครื่องเซ่น เผ่าแก่ทั้งสองฝ่ายนั่งดื่มเหล้ารับประทานไก่ที่โต๊ะเซ่นไหว้ที่บ้าน ญาติพี่น้องเจ้าบ่าวจะยืนพร้อมกันต่อหน้าเผ่าแก่ กราบไหว้และวานเผ่าแก่ให้จัดการพิธีแต่งงานให้สำเร็จ จากนั้นจะเป็นการกราบไหว้ผีบ้านผีบรรพบุรุษ ตามลำดับคือ ผีลิก๊ะ (ผีบรรพบุรุษ) ผีเตาไฟ ผีเตาเรือน ผีเตาไฟเล็ก และผีประตูบ้าน เมื่อเสร็จพิธีแล้วเผ่าแก่และเจ้าบ่าวก็เตรียมค่าสินสอดมาจ่ายกันเงินสินสอดปกติเป็นเงินแถบหรือเงินรูปของพม่าหรืออินเดีย (ปัจจุบันเป็นเงินบาทไทย) ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฐานะทางด้านการครอบครัวและข้อตกลงของแต่ละฝ่าย สินสอดนี้บิดามารดาของฝ่ายเจ้าสาวมิได้รับไว้เพียงผู้เดียว จะต้องแบ่งให้ญาติพี่น้องในสัดส่วนที่แตกต่างกันไปแล้วแต่เห็นสมควร เมื่อเสร็จพิธีแต่งงานแล้ว ในวันรุ่งขึ้น บิดามารดาเจ้าสาวจะมอบสินสมรสเช่น วัว หมู ห่วงคอ และเสื้อผ้า ให้แก่คู่สมรส โดยผ่านทางเผ่าแก่ฝ่ายชาย หรืออาจจะมอบเงินสดเท่าจำนวนสิ่งของเป็นการทดแทนก็ได้ ถ้าหากบ้านอยู่ห่างไกลกัน ค่าสินสอดหรือที่ชาวม้งเรียกว่าเงินซื้อภรรยา นี้ บิดามารดาฝ่ายชายจะเป็นผู้จัดการหาให้บุตรเอง แต่สำหรับผู้ที่เคยแต่งงานหรือมีภรรยาอยู่แล้ว เมื่อต้องการแต่งงานอีกจะต้องหาค่าสินสอดด้วยตนเอง สังคมชาวม้งอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาเกินกว่าหนึ่งคนได้ แต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎข้อห้ามของชาวม้งโดยทั่วไป เช่น ไม่อนุญาตให้แต่งงานในแซ่สกุลเดียวกัน ในปัจจุบันประเพณีการแต่งงานได้

¹⁴ เภาศิลป์ คงแก้ว, 2537, ชีวิตบนเส้นด้ายของ 13 เผ่าไทย, หน้า 69.

มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง กล่าวคือ การหมั้นหมายกันตั้งแต่ยังเล็กนั้นมีการปฏิบัติตามน้อยมาก เนื่องจากชาวม้งในปัจจุบันได้ส่งเสริมให้บุตรหลานเรียนหนังสือให้ได้รับความรู้จากสังคมภายนอกเป็นส่วนมาก การเลือกจึงปล่อยให้บุตรหลานเลือกเองมากกว่า แต่ต้องให้ผู้เฒ่าผู้แก่ไปสู้ออกันตามประเพณี และยังคงยึดหลักประเพณีเดิม คือการห้ามไม่ให้แต่งงานกับคนในแซ่เดียวกัน ดังนั้นการแต่งงานจะเกิดขึ้นเมื่อหนุ่มสาวมีความพึงพอใจต่อกันแล้วจะมีการส่งเฒ่าผู้แก่ไปสู้ออกตามประเพณีและกำหนดวงเงินค่าสินสอดและเวลาที่นำมาชำระไปพร้อมๆ กันเลย ถ้า ทรัพย์สินการแต่งงานนั้นได้มีการลดขั้นตอนลงเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เสียเวลาที่ยืดเยื้อยาวนาน แต่ยังคงมีการกราบไหว้ผีบ้านผีบรรพบุรุษตามประเพณีเช่นเดิม สำหรับกรณีที่มีการหลุดหญิงสาวเพื่อจะทำ เป็นภรรยาในในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่ แต่น้อยมากเนื่องจากจะมีกฎหมายของบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยว จากการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า หากมีการหลุดหรือหญิงหนีตามชายไปทางพ่อแม่และญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายจะมาตกลงกันภายหลัง โดยมีผู้นำ หมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้ตัดสิน หากเป็นการหลุดโดยฝ่ายหญิงไม่ยินยอม ทางฝ่ายหญิงจะเรียกร้องค่าสินไหมจากทางฝ่ายชายตามจำนวนที่ต่อรองกัน และมีการปรับฝ่ายชายเพื่อนำ เงินไปพัฒนาหมู่บ้านด้วยหากฝ่ายชายไม่ยินยอมทางคณะกรรมการหมู่บ้านก็จะส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป แต่ถ้าเป็นกรณีที่ฝ่ายหญิงยินยอมและรักกันนั้น พ่อแม่ ญาติของทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะมาตกลงกันเกี่ยวกับเรื่องการแต่งงานและสินสอดทองหมั้นในภายหลังประเพณีการติด การตั้งครรภ์อาจเกิดขึ้นกับหญิงสาวชาวม้งในกรณีที่คบผู้ชายหลายคนซึ่งไม่ทราบที่ตั้งครรภ์กับใคร หญิงสาวก็จะบอกให้พ่อแม่ทราบเพื่อจะได้หาทางทำ แท้ง แต่หากสามารถบอกชื่อชายหนุ่มคนใดคนหนึ่งได้ ผู้ถูกเอ่ยนามก็จะต้องยินยอมแต่งงานด้วย ถ้าปฏิเสธก็จะถูกปรับเป็นค่าทำคลอด แล้วแต่กรณีไป แต่หากครรภ์แก่ใกล้คลอด หญิงสาวจะคลอดบุตรในบ้านบิดามารดาไม่ได้ ดังนั้นบิดาจะสร้างกระท่อมหลังเล็กๆ ใกล้เคียงบ้านเพื่อให้ลูกสาวคลอดบุตร จากนั้น 1 เดือนจึงจะยอมให้เข้าอยู่ในบ้านใหญ่ได้¹⁵

ประเพณีแต่งงานม้ง บ้านหนองหอย

การจัดงานแต่งงานครั้งนี้จัดขึ้นระหว่างบ้านบวกเตย (บ้านฝ่ายชาย) และบ้านหนองหอย (บ้านฝ่ายหญิง) งานแต่งงานครั้งนี้เป็นการแต่งงานตามธรรมเนียมดั้งเดิมของม้ง คือ การอยู่ก่อนแต่ง (จะแต่งงานกันเมื่อฝ่ายชายมีเงินหรือพร้อมที่จะมาแต่งงานกับฝ่ายหญิงซึ่งในช่วงเวลานี้ทั้ง ๒ คนมีลูกด้วยกันแล้ว ๑ คน) พิธีเริ่มต้นจากบ้านฝ่ายชาย (บ้านบวกเตย) ก่อนที่จะเดินทางไปยังบ้านฝ่ายหญิง มีอุปกรณ์ที่ใช้ในงาน , ขั้นตอนและสิ่งที่จะต้องเตรียมก่อนออกเดินทางมีดังนี้

¹⁵ สมัย สุทธิธรรม, 2541, *สารคดีชีวิตของชนกลุ่มน้อยบนดอยสูง* : แม่ว. กรุงเทพฯ ฯ บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส

วันแรกของพิธีแต่งงาน

อุปกรณ์ที่ใช้ก่อนออกเดินทาง

๑. เหล้าขาวใส่ถ้วยไว้อย่างละ ๒ ถ้วย
๒. อาหารเลี้ยงคนที่จะไปช่วยในงาน
๓. เหล้าที่จะนำไปเลี้ยงคนที่บ้านเจ้าสาว
๔. ของไหว้สำหรับพ่อแม่ฝ่ายหญิง

ภาพที่ 29 เหล้าที่จะนำไปเลี้ยงคนที่บ้านเจ้าสาว

ที่มา : ผู้วิจัย

ก่อนเดินทางไปบ้านฝ่ายหญิง ทางครอบครัวของฝ่ายชาย จะเตรียมคนและญาติ ๆ ที่จะไปช่วยงาน โดยมีการทำพิธีไหว้ผีบ้าน และพ่อสื่อจะขอให้ผู้ใหญ่ฝ่ายชายไปช่วยงาน โดยมีการเลี้ยงอาหารและเหล้าซึ่งทุกคนจะดื่มเหล้าร่วมกันเพื่อเป็นการรักษาสัญญาว่าจะช่วยจนเสร็จงานแต่งงาน

ภาพที่ 30 บุญฝ่ายชาย ขอให้ผู้ใหญ่และญาติพี่น้อง ไปช่วยงาน

ที่มา : ผู้วิจัย

เดินทางมาถึงหน้าโครงการหลวงหนองหอย เพื่อพักกินข้าวกลางวันระหว่างทางไปบ้านฝ่ายหญิง ก่อนทำพิธีจะบอกผีเจ้าที่เพื่อขออนุญาตกินข้าวบริเวณนั้น ซึ่งจะไม่กินไก่ ๒ ตัว ที่นำมาด้วย จะเก็บไก่ไว้ เพื่อบอกญาติฝ่ายหญิงว่านำไก่มาคี่ตัว และระหว่างนี้จะมีคนจากฝ่ายหญิงมาทำพิธีบอกเจ้าที่ จากนั้นพ่อสื่อของทั้ง ๒ ฝ่ายจะกินข้าวกลางวันด้วยกัน เมื่อกินข้าวเสร็จแล้วก็ออกเดินทางไปบ้านฝ่ายหญิง เมื่อถึงบ้านฝ่ายหญิงจะทำพิธีต้อนรับเข้าสู่บ้านฝ่ายหญิง อุปกรณที่ฝ่ายชายนำติดตัวมาด้วย คือ

๑. สิ่งของที่อยู่ในตะกร้า (ถ้วย) คือกระบอกไม้ไผ่ไล่เห่า, เกลือ, ยาเส้น (บุหรื)
๒. ไก่ ๒ ตัว
๓. ผ้าห่ม
๔. ร่ม
๕. เสื้อผ้า

ข้อสังเกต พิธีแต่งงานนี้ถ้าเป็นแบบประเพณีดั้งเดิม คือ บุญฝ่ายหญิงจะปิดประตูบ้าน บุญฝ่ายชายจะส่งเหล่าให้ญาติฝ่ายหญิง บุญฝ่ายหญิงจะรับเหล่ามาและพากันไปนั่งคุยกันในบ้าน การแสดงความมีน้ำใจให้กันแก่ญาติฝ่ายหญิงด้วยการแจกยาเส้นให้กับญาติทุก ๆ คนของฝ่ายหญิง

ภาพที่ 31 กระบองไม้ไผ่ใส่เกลือ, เทลือ, ยมตัน (นุทรี) ของโนนพิธีไหว้

ภาพที่ 32 ของที่ฝ่ายชายนาคิตตัวไป (ผ้าห่ม ร่ม เสื้อผ้า)

ภาพที่ 33 พักกินข้าวกลางวันระหว่างทางไปบ้านฝ่ายหญิง

ที่มา: ผู้วิจัย

การหักทลายญาติของฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะแสดงความเคารพญาติของฝ่ายหญิง ระหว่างนั้นจะมีพ่อสื่อที่ฝ่ายชายขอให้มาช่วยซึ่งต้องเป็นคนในหมู่บ้านของฝ่ายหญิง จากนั้นฝ่ายชายและเพื่อนจะทำความเคารพพ่อสื่อของฝ่ายหญิงตามจำนวนญาติของฝ่ายหญิง ญาติ ๑ คน ทำความเคารพ ๒ ครั้ง

ภาพที่ 34 ฝ่ายชายและเพื่อนทำความเคารพพ่อสื่อของฝ่ายหญิงตามจำนวนญาติของฝ่ายหญิง

พ่อสื่อจะขอให้พ่อแม่ของฝ่ายหญิงมานั่ง จากนั้นนำไก่ ๒ ตัว ที่ฝ่ายชายนำมาไปต้มแล้วเอามาใส่จานจำนวน ๔ ใบ ฝ่ายชายจะหยิบน้องไก่ให้พ่อแม่และแม่ของฝ่ายหญิงคนละ ๑ อัน แล้วฝ่ายชายจะมายืนต่อหน้าพ่อแม่และแม่ของฝ่ายหญิง ทำความเคารพเท่าจำนวนพี่น้องของฝ่ายหญิง พ่อสื่อจะบอกกับพ่อแม่และแม่ของว่าไก่ที่เอามาเป็นไก่ของฝ่ายชาย พ่อสื่อจะบอกให้พ่อแม่และแม่ของฝ่ายหญิงรับเหล่าจากฝ่ายชาย และกินเนื้อไก่ที่นำมา จากนั้นพ่อแม่และแม่ของฝ่ายหญิงก็จะอวยพรกับฝ่ายชาย (คำอวยพรจากพ่อของฝ่ายหญิงจะเป็นคำอวยพรที่ดีที่สุด) ชีวิตของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะดีหรือไม่อยู่ที่คำอวยพร จากนั้นพ่อแม่และแม่จะอวยพรให้ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายพร้อม ๆ กัน กับเพื่อนของทั้ง ๒ ฝ่าย

ภาพที่ 35 ฝ่ายชายนำเนื้อและเหล่าให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงเพื่อแสดงความเคารพ

พ่อและแม่จะเชิญญาติ ๆ ของฝ่ายหญิงมาร่วมกินข้าวร่วมกัน ระหว่างนี้ฝ่ายชายจะทำหน้าที่รินเหล้าให้กับพ่อแม่และญาติของฝ่ายหญิงทุกคน ส่วนด้านนอกจะเตรียมทำอาหารเลี้ยงคนที่มาร่วมงาน อาหารที่ทำคือ ต้มไก่ ต้มหมู และต้มเนื้อวัว จากนั้นญาติของทั้ง ๒ ฝ่ายกินข้าวร่วมกัน แต่ญาติที่อยู่กินข้าวในบ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย

ภาพที่ 36 พ่อและแม่จะเชิญญาติ ๆ ของฝ่ายหญิงมาร่วมกินข้าว

ที่มา : ผู้วิจัย

พิธีเรียกค่าเลี้ยงดูให้ปู่ย่า ตายาย ของฝ่ายหญิง

พ่อสื่อ ๑ คน ทำหน้าที่เป็นสื่อ กลางระหว่างฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย และมารับฟังว่าผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงต้องการเรียกค่าเลี้ยงดูให้ปู่ย่าตายายจำนวนเท่าไรบ้าง ระหว่างนั้นพ่อสื่อจะรินเหล้าเลี้ยงให้กับญาติของฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ตกลงกันจนพอใจว่าจะจ่ายให้เป็นเงิน จำนวน ๘๐๐ บาท จากนั้นพ่อสื่อของฝ่ายชายจะมอบเงินให้พ่อสื่อของฝ่ายหญิง พ่อสื่อของฝ่ายหญิงจะนำเงินไปให้ตาของฝ่ายหญิงและพูดถามว่าพอใจในเงินจำนวนนี้หรือไม่ เมื่อตาของฝ่ายหญิงรับพ่อสื่อจะรินเหล้าให้กับญาติของ ๒ ฝ่าย

พิธีการรับสินสอด (ค่าน้ำนม)

พ่อสื่อถามถึงค่าสินสอดกับญาติฝ่ายชายว่าจะให้เท่าไร ระหว่าง นั้นพ่อสื่อของฝ่ายหญิงรินเหล้าให้กับญาติพ่อสื่อฝ่ายชาย จากนั้นถามเป็นเพลงขอว่าจะเอาภาชนะสำหรับใส่สินสอดมาให้หรือไม่ ปรากฏว่าในรอบแรกญาติของฝ่ายหญิงไม่ขอมนำภาชนะมารับสินสอด ญาติฝ่ายชายจึงต้องร้องเพลงขอต่อไปอีก

ครั้งที่ ๒ ญาติของฝ่ายหญิงยอมเอาภาชนะมารับสินสอด ภาชนะที่นำมารับสินสอด คือ กระดัง ขนาดเล็กภายในรองด้วยผ้าสีขาว ระหว่างที่นำกระดังขึ้นมาญาติฝ่ายหญิงจะร้องเพลงขอตอบแต่สุดท้ายก็ไม่ยอมเอาภาชนะมาใส่สินสอด ญาติของฝ่ายชายต้องร้องเพลงขออีกครั้งเป็นรอบที่ ๓ และรินเหล้าให้กันและกัน

ครั้งที่ ๓ ญาติฝ่ายหญิงยอมเอากระดังมาวางบนโต๊ะเพื่อรับเงินค่าสินสอด ในครั้งนี้ญาติฝ่ายชายจ่ายเงินให้กับพ่อสื่อของฝ่ายหญิง จำนวน ๕๐ บาท พ่อสื่อฝ่ายหญิงรับไปพร้อมกับรินเหล้าใส่ในกระดังจำนวน ๔ ถ้วย แล้วพ่อสื่อฝ่ายหญิงยกกระดังที่มีเงินและเหล้า ๔ ถ้วย ไปให้พ่อของฝ่ายหญิงดู ว่าพอใจหรือไม่ถ้าพอใจก็ดื่มเหล้าที่นำมาในกระดังและรินเหล้าคืนกลับไปให้ญาติและพ่อสื่อของฝ่ายชายญาติรับเหล้าไปดื่มแล้วพ่อสื่อฝ่ายชายนำเงินจากฝ่ายชายมาจำนวน ๑๒,๐๐๐ บาท (เป็นธรรมเนียมของ ๑๒ หมูบ้านว่าหากมีการแต่งงานสินสอดที่จะให้กันในงานแต่งงาน คือ เงินจำนวน ๑๒,๐๐๐ บาท) จากนั้นพ่อสื่อฝ่ายชายนำเงินมานับต่อหน้าญาติของทั้ง ๒ ฝ่าย และให้ญาติของฝ่ายหญิงนับเงินอีกครั้ง จากนั้นวางลงในกระดังแล้วพ่อสื่อฝ่ายหญิงยกกระดังไปให้พ่อของฝ่ายหญิงดูว่ายินดีรับเงินจำนวนนี้หรือไม่ พ่อของฝ่ายหญิงให้ยกกลับมาและกล่าวว่าพอใจแล้ว จากนั้นพ่อสื่อฝ่ายชายเอาร่มที่เตรียมมาออกมาพร้อมกับให้ฝ่ายชายและเพื่อนของฝ่ายชายเตรียมกล่าวขอบคุณญาติของฝ่ายหญิงที่มาช่วยงาน

ภาพที่ 37 เงินสินสอด แต่งงานจากฝ่ายชาย

ที่มา : ผู้วิจัย

วันที่สองของพิธีแต่งงาน

พิธีส่งเจ้าสาวกลับบ้าน

ในวันนี้จะนำไก่ ๓ ตัว ไก่ตัวแรก (ไก่ตัวเมีย) จะถูกแบ่งให้เจ้าสาวครึ่งตัวไก่ที่แบ่งให้เจ้าสาวจะกินคนเดียวเท่านั้น อีกครึ่งตัวเป็นส่วนหัวแบ่งไว้ให้แม่ของเจ้าสาว หมายถึง แม่ เป็นผู้ให้ชีวิตลูกสาว (การแบ่งไก่คนละครึ่งหมายถึง ต่อจากนี้ไปชีวิตของแม่และลูกสาวจะถูกแบ่งกันคนละครึ่งแล้ว) ส่วนไก่อีก ๒ ตัว จะให้ญาติและผู้ที่มาช่วยงานฝ่ายเจ้าบ่าวไปกินระหว่างทางกลับบ้านเจ้าบ่าว

ผู้อาวุโสของทั้งสองฝ่ายฝ่ายละ ๒ คน และผู้จัดการอีก ๑ คน ซึ่งผู้จัดการมีหน้าที่ดูแลงานทุกอย่าง ในขณะที่ทำพิธีมอบเจ้าสาวให้ฝ่ายเจ้าบ่าวไปดูแล รักษา คุ่มครอง จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการอบรมสังฆสน เจ้าบ่าว เจ้าสาวเรื่องความประพฤติ การครองเรือน สอนให้รักกัน ดูแลกัน ให้ฟังซึ่งกันและกัน ก่อนกลับจะมีการมอบของใช้ให้กับคู่แต่งงานใหม่ ได้แก่

๑.เสื้อผ้า (ของเจ้าสาว) ๔ ชุด

๒.เสื้อผ้าของเจ้าบ่าว ๒ ชุด

๓. ชุดมั่ง ,เครื่องประดับ (ห่วงคอของมั่ง) และกางเกงมั่ง (สำหรับเจ้าบ่าว)

๔.เงิน ๒,๐๐๐ บาท (๑,๐๐๐ บาท สำหรับให้ไปตั้งตัว และอีก ๑,๐๐๐ บาท สำหรับใช้แทนค่าวัวที่เจ้าบ่าวนำมาทำอาหาร ๑ ตัว)

๕.ไม้กวาด (ปู่ของเจ้าสาวเป็นผู้มอบให้) เพื่อให้เจ้าสาวใช้ทำความสะอาดบ้านโดยจะให้เป็นเจ้าสาว

๖. ผ้าห่ม (จากญาติพี่น้อง)หรืออาจเป็นเงิน

ก่อนออกจากบ้าน เจ้าสาวและเจ้าบ่าวจะมาลาพ่อแม่ และญาติพี่น้องทุกคน โดยเจ้าบ่าวจะถูกสั่งให้ลูกนึ่งหลายครั้งต่อหน้าพ่อแม่ และญาติของฝ่ายเจ้าสาว เพื่อเป็นการทดสอบความอดทนและเชื่อว่าถ้าไม่ทำแบบนี้เจ้าบ่าวจะไม่รักเจ้าสาวจริง อีกทั้งเป็นการแสดงความเคารพนับถือต่อพ่อแม่ของเจ้าสาวด้วย

ภาพที่ 38 พ่อ และญาติ ของเจ้าสาวอบรมสั่งสอนเจ้าบ่าวและเจ้าสาว

เมื่อกล่าวลาทุกคนในครอบครัวของเจ้าสาวแล้ว ที่หน้าประตูบ้านจะมีของใต้ในตะกร้าที่นำมาจากบ้านเจ้าบ่าว ได้แก่ ข้าว, ไข่ ๒ ตัวครึ่ง (ครึ่งตัวนั้นคือ ไข่ที่แบ่งกับแม่เจ้าสาวไว้ในวันแรก), เหล้าใส่กระบอกไม้ไผ่, ช้อน ๒ คัน แก้วน้ำ ๒ ใบ เนื้อวัว ๑ ถู และก่อนกลับจะแบ่งซี่โครงวัวให้กับผู้จัดการงานแต่งงาน และเมื่อถึงเวลากลับจริง ๆ ผู้อาวโสฝ่ายเจ้าบ่าวจะร้อง เพลงขอขมคืน ส่วนผู้อาวโสฝ่ายเจ้าสาวจะร้องเพลงขอมอบขมคืน (ร่ม เป็นสัญลักษณ์ หมายถึง เมื่อก่อนการเดินทางมีระยะทางไกลแดดร้อน เจ้าบ่าวจะกางร่มให้ผู้อาวโส) สุดท้ายก่อนก้าวพ้นประตูบ้าน ผู้ใหญ่ฝ่าย เจ้าสาวจะมาช่วยเอาของที่มอบให้ทั้งหมดมัดใส่หลังญาติ และผู้ที่มาช่วยงานฝ่ายเจ้าบ่าวแบกจากบ้านขณะเดียวกันญาติพี่น้องฝ่ายเจ้าสาวจะมารอส่งเจ้าสาวอยู่ด้านในของประตูบ้านโดยขณะนั้นผู้จัดการงานแต่งงานจะหยิบไข่ ๒ ตัว, ข้าว ๒ ห่อ และไข่อีกครั้งตัวและกล่าวอวยพรให้ทั้งคู่อยู่เย็นเป็นสุข และส่งว่าขณะเดินออกจากบ้านเจ้าสาวไปไม่ให้หันกลับมาดูบ้านอีก ให้มอง

ไปข้างหน้าอย่างเดียว(การไม่หันกลับมามองบ้านเป็นความเชื่อที่ว่าถ้าหันกลับมามองจะมีลูกหน้าตาเหมือนกับพ่อ แม่ ฝ่ายเจ้าสาว) ซึ่งจะมีผู้จัดการฝ่ายเจ้าบ่าวเดินนำหน้าออกจากบ้านไป จากนั้นเจ้าบ่าวและเจ้าสาวและทุกคนที่มาพร้อมกับเจ้าบ่าวตั้งแต่วันแรกรวมทั้งผู้จัดการงานแต่งงานฝ่ายเจ้าสาวถึงหน้าปากทางเข้าหมู่บ้านของเจ้าสาวผู้จัดการงานแต่งงานจะกินข้าวร่วมกันกับเจ้าบ่าวเจ้าสาวและญาติพี่น้องของเจ้าบ่าว ณ บริเวณที่พักกินข้าวกลางวันในวันแรกที่มาถึงหมู่บ้านของเจ้าสาว เพื่อเป็นการส่งแขกกลับบ้าน¹⁶

ภาพที่ 39 ข้าว, ไก่๒ ตัวครึ่ง, เหล้าได้กระบอกไม่ไฟ, ข้าว, แก้วน้ำ, เนื้อวัว

¹⁶ ดั่ง เทศะเลศพนา , 2553, เลขที่ 36 หมู่ 7 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 51 ปี, สัมภาษณ์.

ภาพที่ 40 เจ้าสาวเดินทางกลับไปบ้านเจ้าบ่าว

ที่มา : ผู้วิจัย

4.4 ประเพณีงานศพ

พิธีกรรมการตายหรืองาน ศพชาวม้งมีหลักปฏิบัติต่อ ๆ กันมาว่า หากบ้านไหนจะมีคนตาย ลูกหลานมีที่คน อยู่ที่ไหนบ้างจะต้องเรียกมารวมกันให้ครบ เพื่อมาดูแลอย่างใกล้ชิด เมื่อมีการตายนั่น ลูกหลานจะต้องอุ้มคนตายไว้กับอกหรืออยู่ในตัก ถ้าปล่อยให้ตายโดยไม่มีใครดูแลแล้ว จะต้องทำพิธีฆาตคนตายด้วย หลังจากตายแล้ว ลูกหลานจะนำเอาเสื้อผ้าและของใช้มาอบให้แก่คนตาย เช่น แม่ผัวตายต้องให้ 1 ชุด ลูกชายคนตายต้องให้ 1 ชุด และต้องอาบน้ำศพด้วยน้ำร้อน หากไม่อาบน้ำให้แก่ศพ พี่เจ้าที่ เขาจะไม่ยอมรับ ผ้าไหมที่สวมใส่มาทั้งหมด และต้องเป็นชุดม้งเหมือนใส่ในวันปีใหม่ ชุดจะเป็นเสื้อผ้าสีดำ สีแดง ทำจากกัญชง มีคนทำรองเท้าที่ทำจากใยกัญชง ลักษณะรองเท้าเหมือนรองเท้าจีนโบราณ มีผ้าคลุมหัว สีแดง มีผ้าห่มหัวด้วย ก่อนใส่รองเท้าจะมีผ้าพันรองเท้าด้วย ไม่มีการใส่ เครื่องประดับ เพราะว่าชาวม้งถ้าตายแล้ว ห้ามใส่เครื่องประดับ ซึ่งหากเป็นก่อนจะเอาเงินใส่ปาก ซึ่งได้ยกเลิกไปเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา

ศพจะไม่คลุมผ้า วางไว้ที่สูงๆ เพราะไม้ที่วางศพแทนม้า เป็นพาหนะให้เขาขึ้นไปในโลกใหม่ ไม้ที่วางศพ เป็นไม้อะไรก็ได้ แต่ต้องยกพื้นสูงๆ หลังจากนั้นลูกหลานจะมาไหว้ จะจุดธูปเป็นเวลาไหว้ 3 เวลา เช้า , กลางวัน , เย็น ไม่มีการจำกัดธูป หยิบรูปก็ดอกก็ได้ คนที่ทำงานใครจะไหว้ก็ได้ ส่วนใหญ่จะใช้ธูป 3 ดอก ดอกหนึ่ง คือ เหล็ก ดอกสอง คือ เงิน ดอกสาม คือ คำ (ทอง) แทนสัญลักษณ์ว่า ธูป 3 ดอก แทน เหล็ก , เงิน , ทอง เอาไปใช้โลกหน้า ถ้าจุดหลายๆ ดอกคนตายก็จะมีเงินใช้เยอะๆ กระจายเงินที่เผา ก็แทนเงินเหมือนกัน พร้อมกับเป่าแคนหรือ เก้ง จะเป็นสัญลักษณ์ให้คนตายกินข้าว¹⁷

¹⁷ จาหรือ พุทธะวงศ์ศา, 2553, เลขที่ 44 หมู่ 6 ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 66 ปี,สัมภาษณ์.

ในขณะที่เล่นจะมีคน “ขับ” คล้ายกับการขับโดยมีเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ตายในระหว่างการบรรเลงเครื่องดนตรี การไว้ศพจะทำกัน 3 เวลา เข้า กลางวัน และเย็น โดยจะเป็นผู้อาวุโส ก่อนแล้วตามด้วยลูกหลาน ซึ่งฝ่ายลูกหลานผู้ตายจะต้องสวมใส่ผาดิเป็น การไว้อาลัยแก่ผู้ตาย¹⁸

ในงานศพพิธีการได้แก่ คน ต้มน้ำ 2 คน หม่าหมู 4 คน ตักน้ำ 2 คน ล้างถ้วยล้างจาน 2 คน อีก 2 คน ทำโลงศพ และบอกให้คนตายว่าตอนที่มิชีวิตอยู่ เกิดที่ไหน อยู่ที่ไหน ให้ไปใช้หนี้ ให้เขา ถ้าไม่บอก ผีเจ้าคอยเขาจะไม่ให้วิญญาณไป ไหน บอกทางผีเสร็จ ก็จะทำการเผากระดูก ขน มั่งเมื่อก่อนตอนเกิด เกิดที่ ไหนก็ ตามต้องเอารก มาไว้ที่บ้านเวลาลูกแต่งงาน ลูกเขยต้องเอาเงินมาให้เจ้าที่เจ้าทาง ที่ตักลงเป่าเพลงมีความหมายหมด งานศพหลังจากที่เตรียมของเผาศพ ระบายให้คนตายไปใช้หนี้เจ้าที่เจ้าทาง จากนั้นหาผู้จัดการ 2 คน หาคนฆ่าหมู คนหุงข้าว 15 อย่างละ 2 คนเหมือนเดิม มีผู้จัดการทำโลง 2 คน หม่าหมู 2 คน ตักน้ำ 2 คน ไปเอาผืน 4 คน ล้างช้อนล้างถ้วย 4 คน อีก 4 คนเก็บของบริจาคที่ชาวบ้านเอามาบริจาค¹⁹

ในกรณีที่ผู้อาวุโสที่มีอายุสูงก่อน 2 วันฝังศพ จะเรียก ลูกเขย หลานเขย เข้ามาดูคนตาย พร้อมกับนำเหล้า 1 ขวด ต่อ 1 คน และข้าวของเครื่องใช้อย่างผ้า และหมอนมามอบให้กับผู้ตาย และยังมีคนนำวัว มาฆ่าเท่ากับจำนวนของลูกชาย ลูกผู้ชายที่แต่งงานแล้ว จะเรียกญาติฝ่ายเมียมาฆ่าวัวเพื่อเลี้ยงในงานศพ ซึ่งในวันสุดท้ายที่มีการฝังศพจะมีการฆ่าวัวอีก คนฆ่าวัวในวันสุดท้ายจะถูกนำมาล้างเครื่องแล้วถามประวัติเกี่ยวกับผู้ตาย พร้อมกับ “ขับ” กล่าว ถึงเรื่องราวผู้ตาย และเรียกคนในครอบครัวมาเป็นผู้ มาสอบถามประวัติผู้ตาย และอวยพรเจ้าภาพ ก่อนวันฝังศพ

ก่อนการฝังศพจะต้องเอาเงินให้เจ้าที่ เพื่อขอที่ฝังศพต่อเจ้าที่ เรามอบเจ้าที่ว่า ลูกหลานของที่นี่ให้คนตายอยู่ แล้วเผาศพกระดาเงินแทนสัญลักษณ์ของเงินซื้อที่ฝัง คนที่ทำโลงศพ 2 คน จะเป็นคนทำการขอที่ฝังศพ จากเจ้าที่หลังจากที่ทุกคนกลับบ้านแล้วก็มีพิธีการเผา ก็บอกว่าตายแล้วนะ 13 วัน หลังจากฝังศพต้องไปบอกวิญญาณให้มาที่บ้าน มิใช่เป็นสัญลักษณ์ บอกว่าอันหนึ่ง หายอันหนึ่งเพื่อ เป็นการเชิญวิญญาณกลับบ้าน คำว่าทั้งสองอันหรือหายทั้งสองอันไม่ได้ ไม่น่าจะเรียกว่า “ก๊วะ” เอาไม้ไผ่ทำ ไปบอกที่หลุมศพ ว่า ลูกหลานเชิญไปที่บ้านจะทำบุญให้ เอาไม้เสี่ยงทายที่กล่าวมาแล้วเชิญกลับบ้าน ประดูบ้านมีผีประดู ไม่ต้องขออนุญาตเอาเข้าไปได้ เชิญวิญญาณเข้าได้เลย ซึ่งตอนที่เอาวิญญาณมาเราเป็นคน จะเอาข้าวใส่ช้อน เอาไก่ 2 ตัว เชิญวิญญาณมา หลังจากพามาที่บ้านไม่ต้องจุดธูป จะมีการทำกระโด่งใส่ข้าว ให้คนตาย ไก่ที่ฆ่ามานั้นต้องผ่าครึ่ง แบ่งไก่ให้ได้ 5 ส่วน เพื่อแบ่งให้ผีเจ้าที่ ผีจะได้ไม่มาแย่งกันกิน ผีที่มานั้นจะเป็นผีเจ้าเจ้าที่ และผีคอยอีกด้วย วันที่เอาวิญญาณมาบ้านหลังจาก 13 วัน ที่ฝังศพ เรียกว่า วันปล่อยขวัญ โดยเอาไม้เสี่ยงดู

¹⁸ ชัยชนะ สุขสกุลปัญญา, 2553 , เลขที่ 19 หมู่ 11 ต.แม่มริม อ.แม่มริม จ.เชียงใหม่,อายุ 41 ปี, สัมภาษณ์.

¹⁹ จาหรือ พุทฺธะวงศ์ศา, 2553,คนเดียวกัน, สัมภาษณ์.

ถ้าไม่ว่าไม้หางสลับกัน แสดงว่าวิญญาณผู้ตายกลับไปอยู่ที่หลุมฝังศพแล้ว เป็นอันเสร็จพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของชาวม้ง²⁰

ในพื้นที่หลุมฝังศพ มีความเชื่อว่าหากมีหลุมร้าง ๆ เช่น ผักโขม (ที่มีหนาม) จะทำให้ครอบครัวญาติพี่น้องของผู้ตายอยู่ดีมีสุข อย่างไรก็ตาม ความเชื่อสำหรับกรณีที่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ หรือถูกทำร้ายด้วยอาวุธ บางนามสกุลญาติจะไม่นำศพเข้าบ้าน แต่จะจัดสุราอาหารออกไปเช่นไหไว้ให้ไกลจากตัวบ้านออกไป ก่อนจะฝังศพในลักษณะเดียวกับศพทั่วไป แต่บางงานมีการไว้ทุกข์ญาติพี่น้องจะไว้ทุกข์ให้ผู้ตายประมาณ 13 วัน ไม่มีการแต่งตัวเป็นพิเศษแต่อย่างใด คงเป็นไปตามปกติ แต่ห้ามปฏิบัติกิจบางอย่างซึ่งจะทำให้ผู้ตายไปเกิดไม่ได้ กล่าวคือ ห้ามซักเสื้อผ้าและหวีผม เพราะสิ่งสกปรกในผ้าจะเข้าไปในอาหารของผู้ตาย ห้ามต่อด้ายเพราะด้ายจะพันแข้งขาของผู้ตาย ห้ามเย็บผ้าเพราะเชื่อว่าผู้ตายจะถูกเข็มแทง ถ้าสามีหรือภรรยาตาย ห้ามแต่งงานใหม่ในทันที จนกว่าจะพ้น 13 วันไปแล้ว เพราะจะทำให้ผู้ตายมีความกังวลในสามี หรือภรรยาของตน ในปัจจุบันม้งยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมนี้ไว้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะเปลี่ยนก็คือมีการนำศพมาบรรจุไว้ในโลงศพ เพื่อให้แขกที่มาแสดงความเสียใจจะได้มีความรู้สึกที่ดีไปด้วย ส่วนในอดีตนั้นไม่มีการนำศพมาใส่โลง และจะนำมาใส่แคร่ไม้ ตั้งอยู่ภายในบ้าน

ประเพณีงานศพม้ง บ้านหนองหอย

วันแรกของประเพณีงานศพ

ญาติของผู้ตายจะร่วมประชุมกันพิจารณางานศพ ว่าใครจะทำอะไรบ้าง เช่น พ่อครัว 1 คู่, คนตักน้ำ 1 คู่, คนเป่าแคน และตีกลอง 1 คู่, หมอส่งวิญญาณ 1 คน, ผู้จัดการงานศพ 2 คน, คนหาฟืน 1 คู่, คนทำรองเท้าสานจากใยกล้วย 1 คู่, แม่บ้านหุงข้าว 1 คู่, คนทำโลงศพ 1 คู่, คนซ่อมม้ง 1 คู่, คนเก็บข้าวเปลือก 1 คู่, คนยิงปืน 1 คู่ (สำหรับเวลาบอกให้ผู้ตายกินข้าว) เพราะจะมีการยิงปืนพร้อมกับเป่าแคนตีกลอง ก่อนตั้งศพ หมอผีจะหาวันดีวันเสีย

เป่าแคน หมายถึง การบอกกับผู้ตายว่าตายไปแล้ว ให้ไปหาคนตายที่ตายไปก่อนแล้วและให้ไปกินข้าวกับเขาเหล่านั้นนอกจากนี้เป็นการบอกคนตายว่ามาเป็นคนไม่ได้แล้ว ไม่มีพี่น้องแล้วให้ไปดีอีกทั้งสื่อให้

²⁰ จาหรือ พุทธหรรษศาสตร์, 2553, เลขที่ 44 หมู่ 6 ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 66 ปี,สัมภาษณ์.

ตีกลอง หมายถึง ตีบอกเวลา และให้จังหวะและ ขั้นตอนการทำพิธีกรรม โดยใช้จังหวะของกลอง เช่น ตึงตึง จะเป่าพร้อมกับแคนที่ใช้สื่อถึงผู้ตายแต่เมื่อต้องการเปลี่ยนเพลงจะตีกลองเป็นจังหวะ ตึง ๆ ๆ ในลักษณะเร็วและถี่ ๆ และเมื่อเสร็จงานศพแล้วคนเป่าแคนและตีกลองจะได้เนื่อกลับไป รวมทั้งคนที่มาช่วยงานด้วย

ภาพที่ 41 คนเป่าแคนและตีกลอง งานศพ

ที่มา : ผู้วิจัย

1. การอาบน้ำศพ

ญาติของผู้ตายจะเริ่มพิธีการอาบน้ำศพด้วยการให้ญาติผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชายทำหน้าที่อาบน้ำศพ โดยจะต้มน้ำอุ่นมาอาบให้ศพ เพราะผีเจ้าที่ ผีปู่ย่า ตายายจะไม่ยอมรับ ถ้าไม่อาบน้ำจึงจะใช้ผ้าชุบน้ำอุ่นและเช็ดตัวศพ 3 ครั้ง

2. การแต่งตัวให้ศพ มีขั้นตอนดังนี้

1. เริ่มต้นจากญาติที่เป็นผู้หญิงจะนำเสื้อผ้ามาใส่ให้ศพ ซึ่งจะเป็นผ้าคลุมยาวสีดำมีลักษณะคล้ายเสื้อโค้นทำจากใยกล้วย ผ้าดังกล่าวเป็นผ้าที่ผู้หญิงมั่งทุกคนที่มีอายุเกินกว่า 30 ปี ทุกคนจะต้องเตรียม ทอผ้าไว้สำหรับงานศพของตนเองและคนในครอบครัว เช่น ภรรยาทอให้สามี ผ้าที่สวมให้ผู้ตายจะปักด้วยลายมั่งแต่

ไม่เห็นสีสันศตไส นอกจากนั้นจะมีผ้าสีแดงและสีชมพูผูกไว้ที่เอวของผู้ตาย (ส่วนผ้าสีขาวใช้สำหรับยกศพลงหลุม)

ภาพที่ 42 เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของศพ

ที่มา : ผู้วิจัย

2. นำรองเท้าที่ทำจากเปลือกกล้วยมาสวมให้ศพซึ่งรองเท้ามีลักษณะคล้ายรองเท้าคนจีน ซึ่งจะเป็นรองเท้าที่มีลักษณะเฉพาะของคนตาย รองเท้านั้นอาจซื้อมาหรือเมื่อมีคนตายจะทอทันทีที่เสียชีวิตและจะมีผ้าพันแข้งให้กับผู้ตายด้วย

ภาพที่ 43 รองเท้าที่ทำจากเปลือกกล้วย

ที่มา : ผู้วิจัย

3.ญาติ หรือ ลูกหลานที่เป็นเพศหญิง จะนำผ้ารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมาวางไว้บริเวณขาของผู้ตาย หมายถึง นา 1 ผืน (ทำจากผ้าขาวปักเป็นตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีแดง สีขาว สีดำ) โดยเส้นสีดำจะปัก 3 เส้น หมายถึง ดิที่สุด

4.นำผ้าสีแดงมาคลุมไว้ที่ศีรษะของศพ (ผ้าปิดหน้าศพ) ที่บริเวณตัวศพจะมีผ้าสำหรับมารองศพและผ้าหุ้มศีรษะให้กับศพ

5.พันเชือกสีแดงที่นิ้วทั้ง 8 นิ้วของศพ (ยกเว้นนิ้วหัวแม่มือ) หมายถึง เมื่อผู้ตายตายไปแล้วในยมโลก จะถามว่ามาทำไม มือทำงานมานานแล้ว ไม่มีแรงแล้ว

6.นำศพวางไว้บนพื้นบ้านจากนั้นจึงเป่าแคนเพื่อนำผู้ตายไปวางบนแคร่ไม้ที่ทำไว้แล้ว โดยยกให้สูงจากพื้นบ้านตั้งไว้บริเวณหน้าห้องผีบ้าน และให้ตรงกับประตูทางเข้าบ้าน หันศีรษะของผู้ตายไปทางทิศตะวันตก การสร้างแคร่ไม้สูง ๆ เปรียบเหมือนกับผู้ตายจะได้นั่งม้าไปสวรรค์

ภาพที่ 44 ศพวางบนแคร่ไม้ บริเวณกลางบ้าน

ที่มา : ผู้วิจัย

7. นำตะเกียงที่ทำจากถ้วยหรือชามตั้งกะสีเคลือบสีขาว ด้านในใส่น้ำมันและใส่ไส้ตะเกียงสำหรับจุดไฟ มาวางไว้บนหน้าอกของผู้ตายโดยจะจุดไฟไว้ตลอดเวลา และต้องคอยป้องกันไม่ให้ตะเกียงดับ (ในอดีตเมื่อประมาณ 10 กว่าปีก่อน มีการนำเงินไปใส่ในปากศพแต่ปัจจุบันไม่มีแล้วเพราะกลัวจะลืมเอาออกเมื่อนำศพไปฝังที่ป่าช้า อาจจะเป็นเพราะเป็นของมีค่าและย่อยสลายไม่ได้) ตะเกียง หมายถึง คนตายไปจะได้มีไฟส่องสว่างนำทางไปวัดตาย

8. เปาแคนและตีกลองเพื่อสื่อให้ผู้ตายรู้ว่าจะนำอาหาร ไปให้กินและผู้จัดการงานศพจะบอกให้ผู้ตายกินข้าว โดยจัดข้าวไว้ 1 ถ้วย และเนื้อ 1 ชิ้น ใกล้เคียงกับที่ตั้งกลองจะมีเหล้า 1 ขวด วางไว้เป็นเหล้าสำหรับคนเปาแคนและตีกลองเท่านั้นห้ามคนอื่นมานำไปดื่ม

9. นำไม้มาไล่แมลงสำหรับไล่แมลงเพราะศพไม่ได้โลงจะมีแมลงวันมาตอมศพตลอดเวลา

10. นำกระดาสีขาวมาปิดผีบ้านไม่ให้เห็นศพ

สิ่งของสำหรับเคารพศพ มีดังนี้

1. รูป สำหรับไหว้ศพ จะไม่จำกัดจำนวนจะไหว้เท่าไรก็ได้เพราะรูปเป็นสัญลักษณ์แทน เหล็กเงินและทองคำ หากไหว้หลายดอกเท่ากับส่งเงินไปให้ผู้ตายใช้ในโลงหน้าจำนวนมาก

2. กระดาษเงิน (สีขาว) ลักษณะเดียวกับกระดาษเงินที่ใช้ไหว้ผีในประเพณีปีใหม่ม้ง กระดาษเงิน เป็นสัญลักษณ์แทนเงินที่จะส่งไปให้ผู้ตายใช้ในโลกหน้า
3. เหล้า สำหรับไหว้ศพ 1 ขวด

ภาพที่ 46 ยุธาติเดินทางมาเคารพศพ มีคนเป่าแคนนำหน้าขบวน

ภาพที่ 47ญาติ มาเคารพศพและลูกหลานผู้ตาย ทำความเคารพตอบ

ที่มา : ผู้วิจัย

สิ่งของที่ห้ามมีในศพ ได้แก่

1. เหล็ก
2. ทองเหลือง
3. เงิน
4. ทองแดง

วันสุดท้าย (การส่งศพ)

ตอนเช้าของวันส่งศพประมาณ 8.00 น. จะเอาศพไปนอกหมู่บ้านและระหว่างทางจะมีการนำวัว ก่อนออกจากบ้านของผู้ตายจะเป่าแคนและตีกลองนำหน้าศพไปจนถึงที่พักศพแล้ววางศพลงบริเวณลาน กลางหมู่บ้านซึ่งเป็นเส้นทางที่จะนำศพออกหน้าหมู่บ้าน จากนั้นจึงนำวัว (ในอดีตผู้ที่นำวัว คือ ญาติของเมีย ลูกชายเท่านั้นแล้วแบ่งเนื้อให้ญาติเมียไปกินแต่ปัจจุบันเจ้าบ้านจะมอบให้คนทำอาหารในงานศพเป็นผู้ฆ่า) เวลาที่จะนำวัวให้เอาเชือกมัดวัวไปไว้ที่มือศพ และกินข้าวร่วมกันก่อนนำศพไปฝัง โดยมีคนเป่าแคนและ คนตีกลองจะทำหน้าที่นำหน้าศพไปจนถึงป่าช้าที่ฝังศพ

สถานที่ฝังศพแล้วแต่ญาติของผู้ตายจะเป็นผู้เลือก โดยจะดูว่าภูเขาลูกไหนเหมาะสม และเป็นบริเวณที่เคยฝังญาติพี่น้องของตระกูลด้วย ซึ่ง จะห้ามไม่ให้คนอื่นมาฝังศพร่วมภูเขาลูกเดียวกันกับผู้ตาย นอกจากนั้นดูแหล่งน้ำ ตอนฝังศพต้องบอกเจ้าที่ก่อนด้วยการเผากระดาษเงินเพื่อซื้อที่ให้ศพ และคนทำโลง จะถามเจ้าที่หลังจากนั้นจึงขุดหลุมฝังศพ บนหลุมฝังศพจะใช้ก้อนหินเรียงไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นศพของผู้ชายหรือผู้หญิง คือ ถ้าผู้ตายเป็นผู้ชายจะเรียงก้อนหิน 7-9 ชั้น หากผู้ตายเป็นผู้หญิงจะเรียงก้อนหิน 5-7 ชั้น ไว้ด้านบนของหลุมศพ ²¹ ต่อมาอีก 3 วัน จะทำพิธีส่งข้าวให้ผู้ตายกิน วันแรกจะส่งข้าวที่ปากทางออกจากหมู่บ้าน วันที่สองจะทำเช่นเดียวกับวันแรกและวันที่สามจะส่งข้าวที่หลุมศพ จากนั้นอีก 13 วันญาติจะทำเชิญวิญญาณมาทำบุญที่บ้าน (พิธีปล่อยขันธ์) ด้วยการนำขี้เถ้ามาวางไว้หน้าประตูบ้าน แล้วก้าวข้ามกองขี้เถ้าขึ้นไปและเมื่อทำพิธีปล่อยขันธ์เสร็จแล้วไปคู่มือกองขี้เถ้าจะมีรูปสัญลักษณ์แสดงออกมาทำให้ญาติพี่น้องรู้ว่าผู้ตายไปเกิดเป็นอะไร โดยสิ่งของที่นำมาทำพิธีปล่อยขันธ์ ได้แก่

1. ข้าวนำมาให้วิญญาณผู้ตายกิน
2. ไก่ 2 ตัว ใส่น้ำมันกระดังง์แล้ว แบ่งไก่ออกเป็น 5 ชิ้นสำหรับเลี้ยงผีทั้ง 5 ตน ของม้ง คือ ผีบ้าน ผีประตู ผีเสาเรือน ผีเตาไฟใหญ่ และผีเตาไฟเล็ก ²² และเลี้ยงข้าวคนที่เคยมาช่วยงานเป็นการเลี้ยงขอบคุณ และถัดไป 4 – 5 ปี ถ้าลูกหลานได้ทำงานดี ๆ จะมีการฆ่าวัวทำบุญให้คนตายเพื่อตอบแทนบุญคุณ

²¹ สุรินทร์ นทีไพรวัลย์ เลขที่ 8 หมู่ 7 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 45 ปี, สัมภาษณ์.

²² จาหรือ พุทธะวงศ์ศา, เลขที่ 44 หมู่ 6 ต.โป่งแยง อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, อายุ 66 ปี, สัมภาษณ์.